

Yhteinen huolestamme, eriävät näkemyksemme

Kansalaisjärjestöjen, tiedeyhteisön ja hallinnon vastaanotto YK:n *Yhteinen tulevaisuutemme*
-raportille Suomessa 1987–1989

Poliittisen historian
kandidaatintutkielma

Laatija:
Unna Aittola

17.4.2026
Turku

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Poliittinen historia

Tekijä: Unna Aittola

Otsikko: Yhteinen huolestumme, eriävät näkemyksemme – Kansalaisjärjestöjen, tiedeyhteisön ja hallinnon vastaanotto YK:n *Yhteinen tulevaisuutemme* -raportille Suomessa 1987–1989

Sivumäärä: 35 sivua

Päivämäärä: 17.4.2026

Tutkielmassani tarkastelen YK:n Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportin *Yhteinen tulevaisuutemme*, eli Brundtlandin raportin, vastaanottoa Suomessa. Vertailen kansalaisjärjestöjen, tiedeyhteisön ja hallinnon lausuntoja raportista. Laadullisen sisällönanalyysin avulla etsin eroja ja yhtäläisyyksiä eri tahojen vastaanotossa. Hyödynnän analyysissäni myös kestävyystieteen jaotteluita kestävyydelle ja sen muutosteorioille.

Aineistoni koostuu Ympäristön ja kehityksen Suomen toimikunnan asiakirjoista, Tieteellisten seurain valtuuskunnan seminaarimuistiosta ja kokoelmasta, johon on kerätty suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja raportista. Aineistossa näkyi yhteinen huoli ympäristön ja globaalin oikeudenmukaisuuden tilasta. Kaikki toivoivat, että ympäristöteemat otettaisiin vahvemmin mukaan erityisesti talouspolitiikassa. Eroja syntyi kuitenkin suhtautumisessa talousjärjestelmään. Suhtautuminen jatkuvaan kasvuun jakoi aineistoani puolesta ja vastaan. Näkemys kasvusta vaikutti niin ongelman syiden kuin ratkaisujenkin löytämiseen.

Liitän tapauksen suomalaisen ympäristöpolitiikan ja -aatteen historiaan. Raportti ja sitä seurannut keskustelu ovat muokanneet kansainvälistä ja kotimaista ympäristöpolitiikkaa suuresti. Ympäristöliike liittyy pitkälti jälkimaterialististen arvojen nousuun 1960-luvun lopussa, mutta 80-luvulla vahvistui myös markkinaliberaali ympäristöajattelu. Aineistossani järjestöt ja tiedeyhteisö edustivat kasvukriittistä ympäristöajattelua ja hallinto liberaalia ympäristöajattelua. Suomea pidetään kiisteltävän todenmukaisesti kestävä kehityksen edelläkävijänä. Tutkielmani on katsaus kestävä kehityksen alkuhetkiin Suomessa.

Avainsanat: ympäristöliike, ympäristöajattelu, ympäristöpolitiikka, Yhteinen tulevaisuutemme, Brundtlandin raportti, kestävä kehitys, kestävyys, laadullinen sisällönanalyysi, kasvukriittisyys, liberaali ympäristöajattelu

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuskysymykset, -kirjallisuus ja metodologia	4
1.2	Ympäristöaiheen valinta	6
1.3	Taustaa – kansainvälinen ympäristöherätys	8
1.4	Suomalaisen ympäristöherätyksen erityispiirteet ja alkuperäisaineiston esittely	10
2	Teoreettinen lähestyminen – tapoja jaotella kestävyyttä	14
3	Jaettu huoli ympäristöstä ja tulevaisuudesta	17
3.1	Ongelman kuvailu	17
3.2	Ongelman syyt	18
3.3	Kestävä kehitys ratkaisuehdotuksena	22
4	Jakolinjana suhtautuminen jatkuvaan talouskasvuun	26
4.1	Järjestöjen ja tiedeyhteisön jatkuvan kasvun kritiikki	26
4.2	Hallinnon velvoite toimia järjestelmän mukaan vai markkinavetoinen ympäristöajattelu?	29
5	Pohdinta	33
	Lähteet	35

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskysymykset, -kirjallisuus ja metodologia

Joulukuussa 1983 Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteeri Javier Perez de Cuellar pyysi Norjan entistä, ja myöhemmin uudestaan valituksi tulevaa, pääministeriä Gro Harlem Brundtlandia muodostamaan riippumattoman erityiskomission, jonka tavoite olisi luoda “koko maapallon kattava uudistusohjelma”. Brundtland itse kuvaili raportin esipuheessa, että komission tarkoituksena oli keksiä ratkaisuja yhteen vaikeimmista tulevaisuuskysymyksistä. YK:n yleiskokous asetti komission tavoitteeksi kehittää pitkäaikaisen ympäristöstrategian, joka painottaisi koko maailman osallistumista, ja jossa otettaisiin huomioon mahdollisuuksien epäsuhteet.¹ YK:n Ympäristön ja kehityksen maailmankomission elokuussa 1987 julkaisema raportti *Yhteinen tulevaisuutemme*, jota kutsutaan myös puheenjohtajansa mukaan Brundtlandin raportiksi, määritteli ja toi tunnetuksi kestävän kehityksen käsitteen kansainvälisen politiikan asialistalle.²

Raportti määritteli käsitteen seuraavasti: “Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.”³ Kestävä kehitys on sittemmin ainakin nimellisesti otettu kaiken kansainvälisen ja kotimaisenkin ympäristö- ja ilmastopolitiikan peruseräkkeeksi. Sauli Rouhinen kuvailee väitöskirjassaan *Matkalla mallimaaksi? – Kestävän kehityksen juurtuminen Suomessa* kestävää kehitystä kaiken kattavaksi poliittiseksi ohjenuoraksi.

Kestävä kehitys ei ole siis ympäristönsuojelupolitiikkaa, johon on lisätty joitain taloudellisia ja sosiaalisia näkökohtia. Kestävän kehityksen käsite tarjoaa politiikkakehyksen ympäristöpolitiikan ja kehitysstrategioiden yhdistämiselle eheäksi kokonaisuudeksi, ja tällöin sana ”kehitys” käsitetään mahdollisimman laajasti ... Kestävä kehitys edellyttää, että jokainen maa muuttaa niin sisä- kuin ulkopolitiikkaansakin.⁴

Tutkielmassani selvitän vastaanottoa, jonka näin kokonaisvaltaisen ajatuksen esittävä raportti sai Suomessa. Alkuperäisaineistona käytän kolmea kokonaisuutta: Luonto-liiton vuonna 1989 julkaisemaa lehtistä *Yhteinen tulevaisuutemme? – Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista* ja Kansallisarkistosta Tieteellisten seurain

¹ YK:n Ympäristön ja kehityksen maailmankomissio (WCED) 1987, 5.

² Holden et al. 2014.

³ Ibid., 26.

⁴ Rouhinen 2014, 78.

valtuuskunnan kokousmuistiota raporttia koskeneesta kokoontumisesta 23.5.1988 sekä Ympäristön ja kehityksen Suomen toimikunnan asiakirjoja vuosilta 1987–1988. Aikavälin 1987–1989 perustelen sillä, että haluan perehtyä raportin välittömään vastaanottoon. Aineistoissa on päällekkäisyyksiä ja ne kommentoivat toisiaan. Aineisto ei tietenkään kata koko vastaanottoa, sillä käsittelen vain kirjoitettuja ja säilöttyjä lähteitä. En myöskään käsittele medialähteitä, kuten televisiota, lehtiä tai radiota, sillä analyysini koskee virallisia lausuntoja, eikä yleistä kansalais- ja/tai mediakeskustelua.

Aineistoni kuitenkin kuvaavat kolmen eri tahon kantaa. Aineistossa pääsevät esiin yksinkertaistettuna esiin hallinnon, järjestösektorin ja tiedeyhteisön näkökulmat. Näidenkin tahojen sisällä on tehty valintoja sen suhteen, kuka pääsee esittämään ajatuksensa. Alan ammattilaisten tai harrastajien muodostamat aineistot ovat ideologisesti värittyneitä. Kaikkia yhdistää kuitenkin kiinnostus ympäristö- ja kehityksialueita kohtaan. Itse värittyneisyys ei ole tutkimuksellinen ongelma, vaan oikeastaan koko tutkimuksen kohde.

Käytän menetelmänäni laadullista sisällönanalyysiä, eli keskityn lähteiden välittämään viestiin, enkä kielellisiin piirteisiin. Laadullisen sisällönanalyysin sisäisinä metodeina voi pitää lähdekritiikkiä, historiantutkimuksellista päättelyä ja kontekstualisointia.⁵

Lähdekritiikillä pyrin löytämään, mitkä ulkoiset ja sisäiset seikat vaikuttavat lähteiden sisältöön. Lähteitä ei Kalelan mukaan kannata tarkastella totuudenmukaisina tai valheellisina, vaan eri tavoin informatiivisina.⁶ Historiantutkimuksessa päättely ja argumentointi puolestaan voidaan nähdä synonyymeinä: ne perustelut, millä päätelmään päädytään, argumentoivat myös väitteen pätevyyttä.⁷ Kontekstualisoimalla liitän tapauksen osaksi laajempaa ympäristöpolitiikan kehitystä.

Pyrin löytämään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia eri tahojen kannoissa. En siis arvioi toteutuneita politiikan linjauksia, vaan tutkimuskysymykseni koskevat vain raportista heränneitä ajatuksia ja ehdotuksia. Mitkä teemat nousevat lausunnoissa esiin ja miksi? Miksi tahojen kannat ovat muodostuneet juuri tietynlaisiksi ja mitkä ideologiset syyt selittävät näkemuseroja? Käsittelen myös raportin merkitystä suomalaisesta näkökulmasta. Taustoitan ensin ympäristöliikettä ja kestäväyyden jaotteluita, jonka jälkeen etenen tarkastelemaan

⁵ Kipping et al. 2014, 313–316, 320–323.

⁶ Kalela 2000, 92.

⁷ Ibid., 172.

alkuperäisaineiston kuvaa kriisistä ja ratkaisuista. Lopuksi käsittelen kasvuun liittyvää aatteellista jakoa

Kyseisen raportin välittömästä vastaanotosta on vähän suomenkielistä historiallista tutkimusta. Raportti kuitenkin mainitaan tutkimuskirjallisuudessani lähes poikkeuksetta ympäristöpolitiikan tai -suojelun historian teoksissa. Usein se mainitaan virstanpylväänä ja aatteellisena muutoskohtana.⁸ Englanninkielistä tutkimusta on julkaistu paljon. Käytänkin yleisten suomalaisten ympäristöhistorian teosten lisäksi englanninkielistä kansainvälistä tutkimusta. Huomattavaa on myös se, että kestävän kehityksen alkuhetkistä kirjoitetut perusteokset ovat usein 90-luvulta. Myöhemmin kirjoitetussa tutkimuskirjallisuudessa keskitytään enemmän Brundtlandin raporttia seuranneeseen ympäristöpolitiikkaan, eikä enää itse raporttiin.

Tärkeimpinä lähdeteoksina käytän Tukholman yliopiston pitkän linjan ilmastotutkijan ja Kansainvälisen ilmastopaneelin (IPCC:n) ensimmäisen puheenjohtajan Bert Bolinin teosta *A History of the Science and Politics of Climate Change*, Esa Konttisen ja muiden teosta *All Shades of Green – The Environmentalization of Finnish Society* ja Sauli Rouhisen edellä mainittua väitöskirjaa. Teoreettista viitekehystä rakennan Klaus Ederin *The Social Construction of Nature* -teoksen avulla ja Tarja Halosen⁹ ja muiden toimittamalla *Kestävyyden avaimet: Kestävyytieteiden keinoin ihmisen ja luonnon yhteiselo.* Lähdekriittisenä huomiona edellä mainitusta kirjasta mainitsen, että ympäristöpolitiikan professori Ilmo Massa, jonka lausuntoa käsittelen tutkielmassa, on ollut kirjoittajana eräässä kirjan luvussa. Tiedonhaun lomassa tuli selväksi, että tietyt henkilöt, kuten juuri Massa, ovat Suomessa avainhenkilöitä sekä käytännön kestävän kehityksen työssä että tutkimuksessa.

1.2 Ympäristöaiheen valinta

Tutkimusaihe on sinänsä heijastuma nykyisestä asiantilasta. Tunne siitä, että vääjäämätön ympäristötuho lähestyy päivä päivältä, vaikuttaa myös kuvaani historiasta. Mitä on tehty? Mitä ei ole tehty? Entä mitä on haluttu tehdä? Vaikka kiireellisen hätätilan tunne onkin korostuneempi nykypäivän julkisessa keskustelussa, ilmaston- ja ympäristömuutokset ovat

⁸ esim. Bolin 2007, passim.

⁹ Huom. Teos on vertaisarvioitu tiedejulkaisu ja muut toimittajat ovat alan tutkijoita. En viittaa tutkielmassani koontilukuun, joka on ainoa, jonka kirjoittamisessa entinen tasavallan presidentti on ollut mukana.

olleet jo pitkään tiedossa. Suhtautuminen ympäristöön ja ympäristöpolitiikkaan ovat mielenkiintoisia ajan kuvia.

Ympäristöaiheiden tutkiminen olisi tärkeää, vaikka yhteiskuntamme sijoittuisi rinnakkaistodellisuuteen ilman minkäänlaista ympäristökriisiä. Ympäristö on perustavanlaatuisen rakennuspalikka todellisuuteen, eikä ihmistä tai yhteiskuntaa voi irrottaa ympäristöstä. Kaupungistuminen on siirtänyt ihmisiä kauemmaksi luonnosta, mutta ympäristö käsitteenä¹⁰ kattaa koko meitä ympäröivän maailman. Yksikään ihmisjoukko ei voi totaalisesti paeta ympäristön mullistuksia, vaikka vaikutukset osuvat epätasaisesti eri ihmisiin.

Ympäristöaiheet ovat myös päivänpolttavuutensa takia haastava aihe edes jonkinlaiseen objektiivisuuteen pyrkivässä tutkimuksessa. Nykytiedon valossa on helppo sanoa menneisyyden ympäristöpolitiikan olleen riittämätöntä ympäristötuhon ehkäisemiseksi. Tätä ei voi pitää aikalaisille itsestäänselvytenä, ainakaan kaikille. Jorma Kalela esittelee kirjassaan *Historiantutkimus ja historia* ajatuksen ajan vankilasta, josta tutkija ei pääse pakoon. Olen itse loukussa ympäristökriisin määrittämässä maailmassa, jossa toimintaan on pakottava kiire. Vaikka kyseinen ympäristökriisi on ollut tiedossa, ei tutkimukseni aikalaisilla ole ollut samanlaista todellisuutta kuin nykypäivämme. Kalela varoittaa jälkiviisaudesta ja länsimaisen lineaarisen ja etenevän aikakäsityksen omaksumisesta itsestäänselvytenä.¹¹ Selvää on kuitenkin se, että *Yhteinen tulevaisuutemme* -raportti ja sitä seurannut keskustelu kestävästä kehityksestä ovat muovanneet nykypäiväämme runsaasti.

Pidän uudemmissa suuntauksista historiantutkimuksessa, jotka eivät pyri kertomaan historiaa “wie es eigentlich gewesen” tai “past as such”, sillä se olisi yksinkertaisesti mahdotonta. Danielsbacka, Hannikainen ja Tepora kirjoittavatkin, ettei “itsensä sammuttaminen ole enää mielekäs tavoite historiantutkijalle”.¹² Pidänkin enemmän avoimen intohimoisesta tutkimuksesta, joka ei kiellä tunnetta, mutta noudattaa hyvää tieteellistä tutkimusetiikkaa. Kalelan mukaan historiantutkijalla on oman yhteiskuntansa tietoaution kaventamisen lisäksi myös eettinen velvollisuus tuoda oikeutta tutkimuskohteilleen.¹³ En siis aio esittää valheellista lausahdusta puhtaasta objektiivisuudesta, vaan reiluuden nimissä myönnän, että

¹⁰ “Ympäristötieteet: ympäristö”. Tieteen termipankki.

<<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Ymp%C3%A4rist%C3%B6tieteet:ymp%C3%A4rist%C3%B6>> [luettu 5.3.2026].

¹¹ Kalela 2000, 111–138.

¹² Danielsbacka et al. 2022, 16.

¹³ Kalela 2000, 55–56, 62, 67.

ympäristöteemat ovat minulle valtavan tärkeitä. Samassa hengessä mainittakoon, että olen mukana lausunnoissa esiintyvän ympäristöjärjestön Luonto-liiton toiminnassa.

Tutkielmani on eräänlainen tapaustutkimus ympäristökentän suurimmasta jakavasta kysymyksestä: ovatko ilmastonmuutos ja muu ympäristötuho ratkaistavissa nykyisen voittoa tavoittelevan kapitalistisen talousjärjestelmän raameissa? Vihreän kasvun, tai sen mahdottomuuden, ajatus jakaa ympäristökenttää aatteellisesti eri leireihin.¹⁴ Teema on tutkimuksellisesti hankala, sillä sitä on vaikea esittää edes näennäisen neutraalista näkökulmasta.

1.3 Taustaa – kansainvälinen ympäristöherätys

Sanoisin, että tutkielmalleni olennainen, varsinaisen länsimaisen ympäristöliikkeen ja sen institutionalisoitumisen, historia alkaa 60-luvulta. Luonnonsuojelulla on tätä pidempi historia. Lasken Suomen kuuluvan ympäristökehityksessä länsimaihin, vaikka Suomen kansainvälinen geopoliittinen asema olikin kylmän sodan aikana monimutkaisempi. Ympäristöliikkeen välttämättömiä taustatekijöitä olivat sodanjälkeinen tieteellinen edistys ja halu yhteiskunnalliselle muutokselle.¹⁵ Ronald Inglehart on kuvaillut ympäristöliikkeen nousua osana “hiljaista vallankumousta”, eli siirtymistä jälkimaterialistiseen ajatteluun. Materiaaliset tarpeet olivat pääosin täyttyneet, jolloin voitiin keskittyä ei-materialistisiin tavoitteisiin, kuten tasa-arvoon ja ympäristöteemoihin.¹⁶ Sosiologi Klaus Eder esittelee teoksessaan *The Social Construction of Nature* länsimaisen ympäristöajattelun kolme symbolista tasoa:

1. Suojeluajattelu: kahtiajako inhimillisen sivilisaation ja luonnon välillä, olennaista ajatellaan olevan luonnon suojelu ihmiseltä,
2. Poliittinen ekologia: luonto ja ympäristö ihmisen asuinpaikkana, olennaista ympäristöasioiden tuominen politiikkaan ja ihmiskeskeinen näkökulma ja
3. Fundamentalistinen: syväekologia/luontokeskeisyys, jossa nähdään luonnon itseisarvo ja ihminen luontokappaleena muiden joukossa.

Ympäristöliikkeen alku siirsi ajattelun ensimmäiseltä tasolta toiselle.¹⁷

¹⁴ esim. historiallinen näkökulma: Toivanen 2025, 150–153; nykypäivään yhdistäen: Luque-Lora et al. 2022.

¹⁵ Rome 2003.

¹⁶ Karimäki 2022, 25–29.

¹⁷ Eder 1996, 177–180.

Länsimainen ympäristöliike oli jo vähitellen kerännyt kannatusta, mutta sai lisää vauhtia vuonna 1962, jolloin yhdysvaltalainen biologi Rachel Carson julkaisi kirjansa *Äänetön kevät* (engl. *Silent Spring*) torjunta-aine DDT:n vaikutuksesta ympäristöön.¹⁸ Historia on kumulatiivista, eikä mikään ajankohta voi olla olemassa ilman aikaisempia tapahtumia. Carsonin kirja vain jatkoi aikaisempaa kehitystä ekologian tutkimuksessa. Kuitenkin kirjan tuoma lisähuomio ympäristöaiheisiin, Carsonin (kenties karsinogeenisten hyönteismyrkköjen aiheuttama) syöpäkuolema 1964¹⁹, lisääntynyt tieto ekologiasta ja yleinen suurten ikäluokkien muutoksenhakuisuus kiihtyivät nopeasti kansainvälisesti leviäväksi kansalaisliikkeeksi.

Eikä sovi unohtaa toisen maailmansodan jälkeistä kontekstia. Sodan jälkeen jäi leijumaan ydinsodan pelko, joka ei ollut perusteetonta; kylmän sodan asevarustelu piti hälytysasteen korkealla. Ydinsodalla voisi tuhota maapallon elinkelvottomaksi hetkessä. Ydinsodan vastustaminen valui ympäristöliikkeen puolelle loogista reittiä. Ihmiset yksinkertaisesti pelkäsivät menettävänsä kaiken tuntemansa ympäristön, mikä herätti myös halun suojella sitä.²⁰ Kylmä sota vaikutti myös muilla tavoilla ympäristötietoisuuteen. Kilpajuoksu avaruuteen tuotti ensimmäiset avaruudesta käsin otetut valokuvat maapallosta 60-luvulla ja näyttivät maapallon uudesta näkökulmasta. Kenties tuo uusi näkökulma, jossa maapallo näytti pienemmältä ja haavoittuvaisemmalta, lisäsi entisestään suojeluviettiä.²¹ Tärkeä teos planeetan rajallisuudesta oli myös Rooman klubin vuonna 1972 julkaisema *Kasvun rajat*.²² Tiede ja tietoisuus kehittyivät.

Ympäristöliike institutionalisoitui ja kansainvälistyi 60–70-luvulla. Tärkeänä institutionalisoitumisen virstanpylväänä pidetään YK:n Tukholman ympäristökongressia vuonna 1972. Tämä institutionalisoitumisen trendi jatkui ja kiihtyi 80-luvulla.²³ Brundtlandin komission raportin julkistus oli aikakauden muutos kansainvälisessä ympäristöpolitiikassa. Se satoi ympäristö- ja kehityskysymykset yhteen, ja mullisti samalla koko kansainvälisen ympäristöpolitiikan kehityksen.²⁴ Vaikka aikalaiset ja tutkijat ovat jälkikäteen todenneet raportin olleen monin osin (markkina)liberaali kompromissi²⁵, oli se merkittävä paradigman muutos. Syy-seuraussuhde yhteiskunnallisten ongelmien ja ympäristötuhon välillä

¹⁸ Rome 2003.

¹⁹ Lytle 2007, 133–146.

²⁰ Rome 2003.

²¹ Bonneuil et al. 2021.

²² Schönach et al. 2022, 66.

²³ Ibid.

²⁴ Weber ja Weber 2020.

²⁵ Ibid.

tunnustettiin. Ympäristö- ja kehitysteemat nivottiin yhteen. Enää ympäristönsuojelua ei voinut jättää huomiotta inhimillisen kehityksen verukkeella.

1.4 Suomalaisen ympäristöherätyksen erityispiirteet ja alkuperäisaineiston esittely

Suomalainen ympäristöherätys seurasi pitkälti kansainvälisen kehityksen kulkua, joten on loogista, että ekologinen keskustelu saapui myös Suomeen. Suomen erityispiirre oli kuitenkin nopea elinkeinorakenteen muutos. Suomessa laajamittainen kaupungistuminen tapahtui muihin maihin verrattuna hyvin nopeasti, vain parissa vuosikymmenessä. Myös teollistuminen tapahtui nopeasti. Erityisesti metsäteollisuuden koneellistuminen synnytti nopeat ja näkyvät ympäristömuutokset.²⁶ Luonnonsuojelujattelun laajenemisen ympäristönsuojelujatteluksi näenkin suomalaisessa kehityksessä ”hiljaisen vallankumouksen” lisäksi myös osana paniikkia perinteisistä maaseudun elintavoista luopumisesta ja vastareaktionä kaupungistumiselle.

Suomessa, kuten muuallakin, suhtauduttiin vielä 60-luvun alkaessa saasteisiin ja negatiivisiin ympäristövaikutuksiin teollistumisen pakollisina sivuvaikutuksina. Kulttuuri keskittyi materiaalsen hyvinvoinnin kasvattamiseen, eikä luonnonsuojelua juuri harjoitettu suojelalueiden ulkopuolella.²⁷ Hallinnossa pysyttiin siis Ederin ympäristöajattelun tasolla yksi. Radikaalimpi ympäristöliike syntyi Suomeen monen muun yhden asian liikkeen kanssa samaan aikaan 60-luvun lopulla. 70-luvulla erityisesti nuorten vasemmistolaisen ja radikaalin yhteiskunnallisen aktiivisuuden protestiaallot kattoivat myös ympäristöliikkeen.²⁸ Kirjallisuuden kokonaiskuvan perusteella vasemmistoradikaali nuorisoaktiivisuus hieman hälveni 80-luvulle tultaessa, mutta ympäristöliike säilyi aktiivisena.

Aineistoni järjestöt olivat kokoontuneet ”eräänä toukokuuisena viikonloppuna 1988” keskustelemaan Brundtlandin raportista.²⁹ Järjestöt itse kokivat, ettei valtiojohto halua kuulla heidän näkemyksiään. Järjestöistä vahvamielisimpänä pidän juuri Luonto-liittoa, Suomen luonnonsuojeluliiton nuoriso-osastoa, joka oli mm. vaihtanut vanhat puheenjohtajat nuoriin ja

²⁶ Konttinen 1999, 22.

²⁷ Konttinen et al. 1999, 8–9.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ympäristö ja kehitys ry:n, Luonto-liiton (LL) ja Energiapoliittinen yhdistyksen - Vaihtoehto ydinvoimalle (EVY) esipuhe ”Taustaa” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisen kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 4.

uudistusmielisiin vuosikokouksessa 1967³⁰. Mukana oli myös opiskelijajärjestöjä, kuten Teknillisen korkeakoulun³¹ Otaniemen ympäristöseura ry, Ympäristötieteiden Opiskelijat – Myy ry ja Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta ry. Liikennepoliittista näkemystä toi Jalkaliitto, joka ilmoitti olevansa sitoutumaton kansalaisryhmä. Energiapolitiikkaa käsitteli EVY, eli Energiapoliittinen yhdistys – Vaihtoehto ydinvoimalle ry. Tärkeä rajauksellinen sivuhuomio onkin se, että vuoden 1986 Tšernobylin ydinonnettomuuden nostamat huolet näkyivät aineistossani pohdintoina ydinvoiman turvallisuudesta, mutta tutkielman pituuden vuoksi rajaan ydinvoiman käsiteltävistä teemoista.³² Kehityspoliitiikkaa käsittelivät Ympäristö ja kehitys ry ja Afrikan tähti ry. Lisäksi mukana olivat Kierrätysliike ja luomupiiriverkosto Elävä Maa ry. Kokoontumisessa oli edustajia 40 järjestöstä, joista 12:n lausunnot pääsivät koosteeseen. Valintaperustetta ei eritellä. Kooste on Luonto-liiton julkaisema, joten teen olettamuksen, että Luonto-liiton kanssa erimielisimmät järjestöt ovat jääneet pois. Toisaalta kokoajat olivat voineet nähdä juuri näiden 12:sta lausunnon kuvaavan parhaiten yleistä kantaa.

Ympäristöliikkeen protestit olivat saaneet 70-luvullakin muihin mielenosoituksiin verrattuna huomattavan kannatuksen muulta kansalta. Myötätunto ympäristöaktivisteja kohtaan selittynee suomalaisten voimakkaalla kiintymyksellä luontoa kohtaan, vaikkei se henkilökohtaisissa elintavoissa tai poliittisessä käyttäytymisessä olisikaan näkynyt.³³ Ympäristöpolitiikan agenda alkoi muodostua, tosin vielä ilman käytännön politiikkaa. Asioita toivat esille eduskunnassa eri puolueet, vaikka Vihreät olivat saaneet ensimmäiset edustajansa.³⁴ Suomen luonnonsuojeluliitto oli ehdottanut 70-luvulla erillisen ympäristöministeriön perustamista, mutta silloin toive ei saanut hallinnolta vastakaikua.³⁵ Ympäristöasiat otettiin kuitenkin silloin ensimmäistä kertaa mukaan päivänpolitiikkaan ja budjetointiin.³⁶ Ympäristöliikkeen kulminaatiopiste, Kojjärviliike vuonna 1979, ja yhä helpommin havaittavissa olevat metsäteollisuuden ympäristötuhot vahvistivat painetta siirtyä Ederin tasolle kaksi, ja luoda virallista ympäristöhallintoa. Suomeen perustettiin ympäristöministeriö vuonna 1983.

³⁰ Reunanen 2022, 74–77.

³¹ Teknillinen korkeakoulu on nykyisin osa Aalto-yliopistoa.

³² Yksinkertaistettuna hallinto ja tiedeyhteisö kokivat, että perinpohjaisesti tutkittuna ydinvoima voisi olla turvallista. Aineiston järjestöt olivat kategorisesti ydinvoimaa vastaan.

³³ Sairinen 1996, 61.

³⁴ Nienstedt 1997, 159.

³⁵ Konttinen et al. 1999, 9.

³⁶ Nienstedt 1997, 159.

Raportin julkaisun aikainen ympäristöministeri SDP:n Kaj Bärlund oli Suomen toinen ympäristöministeri. Koko tutkielmani aikavälin ajan toimi Harri Holkerin hallitus, johon kuului Kokoomus, Ruotsalainen kansanpuolue, Suomen Maaseudun puolue ja Suomen Sosiaalidemokraattinen puolue.³⁷ Lausunnoissa yhdeksän ministeriön lisäksi lausuntoja antaa Ympäristön ja kehityksen Suomen toimikunta, jonka Bärlund asetti joulukuussa 1987. Toimikunnan tarkoituksena oli arvioida komission raporttia Suomen näkökulmasta. Se koostui 14 jäsenestä ja sihteeristöstä.³⁸ Toimikuntaan osallistui myös tutkijoita, kuten esimerkiksi Ilmo Massa, joka esiintyy myös Tieteellisten seurain valtuuskunnan aineistossa.

Tiedeyhteisö olikin ollut aktiivinen ilmastonmuutoksen ja ympäristötuhon parissa edelliset 20 vuotta.³⁹ Tieteellisten seurain valtuuskunta on riippumaton asiantuntijaelin, joka edistää tieteellistä yhteistyötä ja tutkimustiedon tekemistä tunnetuksi ja hyödynnetyksi.⁴⁰ TSV:n seminaarissa 23.5.1988 hyväksyttiin muistio, mutta varsinaisesti ääneen pääsevät valtiotieteiden lisensiaatti⁴¹ Ilmo Massa, radiokemian professori Jorma K. Miettinen ja Teknillisen korkeakoulun talousoikeuden professori Erkki Hollo. Heidän taustojansa etsiessäni en löytänyt tietoa, että kukaan heistä olisi tuonut poliittista näkemystänsä esiin. He eivät ole ainakaan julkisesti tunnustautuneet minkään puolueen kannattajiksi. Katson tiedeyhteisön näkökulmaa edustavaksi myös hallinnon asiakirjojen mukana arkistoidun akateemikkojen avoimen kirjeen Suomen kansalle ja valtioneuvostolle. Akateemikko on Suomen akatemian tai Taiteen keskustoimikunnan⁴² ehdotuksesta tasavallan presidentin myöntämä arvonimi tieteiden tai taiteen saralla ansioituneelle kansalaiselle.⁴³ Heidän joukossaan oli ajan tunnetuimpia nimiä tieteestä ja taiteesta. Moni heistä, kuten Väinö Linna, oli tunnetusti vasemmistolaiseen ajatteluun suuntautuneita. Toisaalta joukossa oli myös esimerkiksi RKP:n entinen ministeri Nils Westermarck.⁴⁴ Joukko ei siis yksiselitteisesti ollut vasemmistolainen. Järjestöjen edustajia ei luetella nimeltä, joten ei ole myöskään täysi mahdottomuus, etteikö tutkijat tai akateemikot olisi osallistuneet järjestöseminaariin.

³⁷ “64. Holkeri”. Valtioneuvoston verkkosivut. <<https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit/hallitukset/-/gov/holkeri>> [luettu 4.3.2026].

³⁸ Rouhinen 2014, 78.

³⁹ Bolin 2007, passim.

⁴⁰ “Toiminta”. Tieteellisten seurain valtuuskunnan verkkosivut. <<https://tsv.fi/fi/toiminta>> [luettu 4.3.2026].

⁴¹ ja myöhemmin ympäristöpolitiikan professori

⁴² tai nykyään taideneuvoston

⁴³ “Tieteen akateemikot”. Suomen Akatemian verkkosivut. <<https://www.aka.fi/tietoa-suomen-akatemiasta/tietoa-meista/tieteen-akateemikot/>> [luettu 4.3.2026].

⁴⁴ “Ministeri Nils Westermarck”. Valtioneuvoston verkkosivut. <<https://valtioneuvosto.fi/ministerit/-/min/nils-westermarck>> [luettu 8.3.2026].

Suomessa tilanne oli 80-luvun lopulla muiden Pohjoismaiden tavoin mielenkiintoinen. Pohjoismainen hyvinvointi oli pääosin, erityisesti Suomessa 80-luvulla, onnistunut sovittamaan taloudellista ja sosiaalista kestävyyttä. Kuitenkaan ekologinen kestävyys ei ollut mahtunut tähän, vaan hyvinvointivaltiomallin edellyttämä talouskasvu oli romuttanut ihmiselämään vaadittua ekologista perustaa.⁴⁵ Konttisen ja muiden mukaan 80-luvun lopulla Suomessa alkoi ekologisen ajattelun läpileikkaus jokaiselle yhteiskunnan osa-alueelle.⁴⁶ Brundtlandin raportti julkaistiin Suomessa neljä vuotta ympäristöministeriön perustamisen jälkeen, juuri ekologisen läpileikkauksen murroskohdan alkuhetkiin. Tutkielmani tulosten perusteella raportti oli merkittävä osa tätä prosessia.

⁴⁵ Huttunen ja Rekola 2021, 155.

⁴⁶ Konttinen et al. 1999, 11.

2 Teoreettinen lähestyminen – tapoja jaotella kestävyyttä

Kestävyys on erillinen konsepti kestäväen kehityksen ajatuksesta. Ennen *Yhteinen tulevaisuutemme* -raporttia muun muassa ympäristöfilosofi Arne Næss ja Kansainvälinen luonnonsuojeluliitto IUCN olivat todenneet, ettei kehitys voi olla kestävä, ellei se ole ekologisesti kestävä. Aiempien kestävyystulkintojen päälle lisättiin Brundtlandin raportissa monipuolisesti yhteiskunnallisia osa-alueita.⁴⁷ Kolmeksi ulottuvuudeksi nimettiin ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen.⁴⁸ Kestävä kehitys pyrkii sen omaan versioon kestävyudesta. Yhteinen tulevaisuutemme määrittelee omat raamit ja osa-alueet kestävyydelle, mutta jättää tilaa tulkinnalle.

Kestävyyttä on montaa erilaista. Jaotteluja keksitään lisää, mutta moni niistä on kehitetty kestävyuden noustua tieteelliseen keskusteluun 70-luvun alussa. Itse kestävyuden ajatus on vanha, vaikka käsite uusi,⁴⁹ ja sama pätee myös kestävyuden tutkimukseen.⁵⁰ En näe, että aineistoni tulkinta jaotteluiden läpi olisi anakronistiseen virheeseen sortumista. On parempi tietoisesti ja avoimesti jakaa ajatteluprosessi ja teoriakehys, kuin esittää, ettei sellaisia olisi.⁵¹ Vaikkei jokin jaottelu olisi vielä ollut kuvattu aineistoni ajankohtana, voin postuumisti asettaa jaottelun aineistooni, jos se selvästi ilmentää jaottelun mukaisia piirteitä. Erotteluita voidaan tehdä siitä, mikä nähdään osana kestävyyttä ja muutosteorioista, jotka kuvaavat, millaista muutosta “kestävyys” vaatisi.

Eräs jaottelu on jako kapeaan ja laajaan kestävyYTEEN (engl. *narrow vs. broad sustainability*). Jako käsittelee sitä, minkä nähdään kuuluvan kestävyYTEEN. Kapea kestävyys käsittää lähinnä luonnonvarojen riittävyden ja kehityksen. Brundtlandin komission raporttia pidetään laajan kestävyuden, jos ei esittelijänä, vähintään popularisoijana. Laaja kestävyys yhdistää ekologisen kestävyuden poliittisiin, sosiaalisiin, taloudellisiin ja kulttuurillisiin ongelmiin. Tämä jaottelu kuvastaa vain sitä, mitä ulottuvuuksia kestävyudessa ajatellaan olevan.⁵²

Jako heikkoon ja vahvaan kestävyYTEEN puolestaan kuvaa kestävyuden keinoja ja perusolettamuksia. Käsitteet heikko ja vahva kestävyys ovat käsitteinä latautuneita. Niitä käytetään lähinnä ulkopuolelta kestävyyskäsitteiden ja -toimien kuvailuun. Tuskin kukaan

⁴⁷ Holden et al. 2014.

⁴⁸ WECD 1987, passim.

⁴⁹ Jerneck et al. 2011; Schönach et al. 2022, 57.

⁵⁰ Schönach et al. 2014, 57–58.

⁵¹ Freedon 1998, alaluku “(c) Ideology and Hermeneutics”.

⁵² Holden et al. 2014.

haluaisi tunnustautua “heikon” kestävyuden kannattajaksi. Heikkoa kestävyyttä kutsutaan myös nimellä uusklassinen kestävyys⁵³ tai Solow-Hartwick-kestävyudeksi sen ajatuksen alkuperäisten kehittäjien mukaan⁵⁴. Heikossa kestävyudessa ei erotella pääoman muotoja. Tarpeeksi suuri inhimillinen kehitys oikeuttaa ympäristötuhon aiheuttamisen, sillä ajatellaan, ettei nettohaittaa synny. Erilaiset luonnonhaittakorvausmenetelmät tai päästöhyvitykset kuuluvat heikkoon kestävyyteen. Ympäristötuho voidaan korvata luonnon tilaa kohentamalla toisaalla. Näiden perusajatuksen lisäksi heikko kestävyys voidaan jakaa vielä hyvin heikkoon ja heikkoon kestävyyteen. Siinä ero löytyy ajatuksista luonnonvarojen käytön rajoittamisesta. Hyvin heikossa kestävyudessa ei aseteta rajoituksia luonnonvarojen käyttöön. Niiden uskotaan olevan suhteellisen ehtymättömiä. Heikossa kestävyudessa luonnonvarojen käyttöä rajoitetaan vähäisesti, mutta lähtökohtana on silti ihmistarpeiden tyydyttäminen.⁵⁵

Vahva kestävyys ei sinänsä vastusta heikon kestävyuden toimia, mutta näkee, etteivät ne ole tarpeeksi. Korvaavuusolettamus haastetaan, eli ympäristötuhon korvaaminen toisaalla ei oikeuta tehtyä vahinkoa. Mitkään luonnonvarat eivät korvaa toisiaan, vaan ovat enemmänkin keskinäisriippuvaisia. Ympäristötuhot nähdään peruuttamattomina. Ympäristötuhosta aiheutunut inhimillinen haitta nähdään vaikeana korvata esimerkiksi uusilla kulutusmahdollisuuksilla. Vahvassa kestävyudessa luonto luo raamit talouteen ja inhimilliselle kehitykselle löytyy selvät ekologiset ääriarvot.⁵⁶

Kestävyyskäsitteiden lisäksi jaotellaan myös tarvittavaa muutosta. Muutosteorioista tunnetuin on jako kestävyys siirtymään ja kestävyysmurrokseen. Jaon tieteellinen kuvailu tai empiirinen tutkiminen on uudehko tutkimusala, mutta tarve perustavanlaatuiselle kestävyysmuutokselle on esitetty tieteellisesti viimeistään 70-luvun alussa. Siirtymäksi kutsutaan hidasta muutosta, jonka ei tarvitse määritelmällisesti olla kovin suuri. Murros puolestaan tarkoittaa perustavanlaatuista, järjestelmätason muutosta. Murros myös määritelmällisesti viittaa koko yhteiskuntaan ja sen tasoihin, siinä missä siirtymä voi tapahtua yksittäisilläkin sektoreilla. Kestävyysmurroksen kannattajat suhtautuvat kriittisesti nykyistä talousjärjestelmää kohtaan. Jatkuva kasvu kyseenalaistetaan mm. degrowth⁵⁷-ajatuksella.⁵⁸ Kestävyys siirtymä pyrkii

⁵³ Schönach et al. 2022, 64.

⁵⁴ Neumayer 2025, 22.

⁵⁵ Neumayer 2025, 22–23; Schönach et al. 2022, 62–64; Holden et al. 2014.

⁵⁶ Neumayer 2025, 22–25; Holden et al. 2014.

⁵⁷ Sanalle ei ole vakiintunut suomennosta, mutta esimerkiksi termejä talouslasku, ei-kasvu tai kohtuutalous käytetään.

⁵⁸ Salomaa ja Juhola 2020.

korjaamaan järjestelmän vikakohtat ja kestävyysmurros löytämään järjestelmän, jossa kyseisiä vikakohtia ei olisi.

Kestävyys siirtymän vakiintuneessa kuvailussa nykyiset kilpailuun pohjautuvat järjestelmät pyrittäisiin saamaan ekologisemmiksi. Kestävyys siirtymien kannattajat kokevat, että tuotteiden hinnasta ovat puuttuneet sosioekologiset kustannukset. Siirtymässä esim. valtiot edistäisivät toimia, joissa kestävämpi teknologia pääsisi perinteisten tuotantotapojen ohi markkinoilla. Vihreä siirtymä, eli kasvun irrottaminen luonnonvarojen kulutuksesta, on eräs kestävyys siirtymän muoto. Kestävyys murros taas olisi Helmut Haberin ja muiden mukaan mittaluokaltaan jopa teolliseen vallankumoukseen verrattavissa oleva mullistus, jossa yhteiskunta omaksuu kestävä elämäntavan. Se vaatisi koko tuotantoketjun ja kansainvälisten instituutioiden uudelleenjärjestämisen.⁵⁹

Jaottelut eivät täysin noudata Ederin ympäristöajattelun tasoja, mutta niitä voi jotakuinkin asetella sisäkkäin. Jäsentelen tasoja ja yllä mainitsemiani jaotteluita seuraavasti: kapea kestävyys kuuluu ensimmäisen tason, eli suojeluajattelun eetokseen, sillä siinä ympäristöasiat eivät saa ekologian ja luonnonvarojen riittävyyden ulkopuolisia ulottuvuuksia. Laaja kestävyys voi tulkinnasta riippuen olla tasoa kaksi, poliittista ekologiaa, tai kolme, fundamentalistista, sillä se tunnistaa monialaisuuden ja keskinäisriippuvuuden. Se ei kuitenkaan erottele tapahtuuko kestävyys ihmisen vuoksi vai jonkinlaisen luonnon tai ekosysteemin itseisarvon takia. Heikot kestävyudet luokittelen osaksi poliittista ekologiaa. Luonnonvarat ovat ensisijaisesti ihmisen käytettävissä ja syyt rajoittaa niiden käyttöä liittyvät ainoastaan ihmisiin kohdistuneisiin haittoihin. Vahva kestävyys kuuluu tasolle kolme. Luonnon itseisarvo, korvaamattomuus ja kerrannaisvaikutukset tunnustetaan. Muutosteorioista kestävyys murros on helppo sijoittaa fundamentalistiseen ympäristöajattelun tasoon, onhan toivottu muutos määritelmällisesti perustavanlaatuisia. Kestävyys siirtymä on vaikeampi sijoittaa jaotteluun. Sinänsä siirtymä voisi olla aatteellisesti perustavanlaatuisia, jos muutos olisi suurta ja tehokasta. Toisaalta ajatus siitä, ettei olemassa olevia järjestelmiä tulisi haastaa, tai että luonto taipuisi ihmisen luomaan talousjärjestelmään, voisi asettaa kestävyys siirtymän myös poliittisen ekologian tasolle.

⁵⁹ Soininen et al. 2022, 122; Haberi et al. 2011.

3 Jaettu huoli ympäristöstä ja tulevaisuudesta

3.1 Ongelman kuvailu

Sekä Brundtlandin raportti että lausunnot aloittivat ympäristöongelmien erittelyllä. Koko lähdeaineistossani kuvailtiin ympäristökriisiä hyvin samankaltaisesti. Ympäristöongelmat, kuten saastuminen, luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ja kasvihuonepäästöt, nähtiin suurina ihmiskuntaa uhkaavina vaaroina. Kansalaisjärjestöjen lausuntokokoelman esipuheessa painotettiin uhkien kokonaisvaltaisuutta kuvailemalla ympäristökysymysten liittyvän “ainakin välillisesti kaikkeen ihmisen toimintaan”.⁶⁰ Kasvihuoneilmiötä ja siitä aiheutuvaa ilmaston lämpenemistä pidettiin jo olemassa olevana, jatkuvasti pahenevana ilmiönä. Myös globaalia epätasa-arvoa ja yhteiskunnallisia ongelmia käsiteltiin runsaasti. Kriisin luonne nähtiin aineistossa itse komission raportin tavoin hyvin monialaisena ja keskinäisriippuvaisena.

Ilmaston ja ympäristön tilasta oli tehty kansainvälistä tutkimusta 60-luvulta lähtien. Arvioita ilmaston tilasta oli tehty esim. vuonna 1971 Ruotsissa, valmisteluna YK:n Tukholman konferenssiin 1972. Yhdysvaltain kansallinen tiedeakatemia julkaisi arvion vuonna 1977 ja vuonna 1980 julkaistiin ensimmäinen kansainvälinen, UNEP:n, ICSU:n ja WMO:n⁶¹ julkaisema arvio.⁶² Siispä aiheeseen perehtyneelle raportin kuvaamat ympäristöongelmat eivät tulleet yllätyksenä. Laajaa tietoisuutta ympäristöongelmien tasosta ei kuitenkaan pidetty itsestäänselvyytenä. Tieteellisten seurain valtuuskunnan kokouksen puheenvuoroissa radiokemian professori Jorma K. Miettinen näki ongelmien olleen olemassa jo aiemmin, mutta niistä oli muodostunut kokonaiskuva viimeisen 20 vuoden aikana.⁶³ Ympäristön tilan kriisi näyttää olleen varsin tarkoin yksityiskohdin tiedossa kaikilla tarkastelemillani tahoilla. Silti raportin kuvaukset nähtiin tervetulleena lisänä ongelman huomioimisessa. Miettinen uskoi sen antaman kuvan olleen “niin hyvä kuin tällä hetkellä kyetään antamaan”⁶⁴, joka allekirjoitettiin myös muussa alkuperäisaineistossani.

⁶⁰ Ympäristö ja kehitys ry:n, LL:n ja EVY:n esipuhe “Taustaa” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 3.

⁶¹ Selvennyksenä: UNEP: YK:n ympäristöohjelma, ICSU: International Council of Scientific Unions ja WMO: Maailman ilmatieteen järjestö

⁶² Bolin 2007, 19–33.

⁶³ Jorma K. Miettisen valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 1. Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV:n) arkisto, Hd:12, KA.

⁶⁴ Ibid., s. 4.

Maailman tulevaisuudesta esitettiin erilaisia arvioita. Ilmaston ja ympäristön muutokset nähtiin koko maailmaa koskevinä, vaikka sen lieveilmiöt olisivat paikallisia. Professori Miettinen totesi kasvihuoneilmioista, että “pääosa maapallon nykyisistä asukkaista tulee sen jo omakohtaisesti kokemaan.”⁶⁵ Ministeriöt ja Ympäristön ja kehityksen Suomen toimikunta eivät kiistäneet ongelman vakavuutta, mutta pidättäytyivät katastrofiskenaarioiden esittämisestä. Sen sijaan kansalaisjärjestöt ja Miettinen esittivät synkkiä tulevaisuuskuvia. Miettinen uskoi ihmis- ja eliökuntaa uhkaavan “tukehtuminen” jo muutamassa sukupolvessa, jos suunta ei muutu.⁶⁶ Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta puolestaan pohti, onko Helsinki tulevaisuudessa enää edes merenpinnan yläpuolella.⁶⁷ Tahot uskoivat kasvihuoneilmion pysäyttämättömänä tuovan yhtäkkisen romahduksen, joka heijasteleekin aikalaistutkijoiden arvioita nopeista ja peruuttamattomista muutoksista,⁶⁸ vaikkakin hieman kärjistetysti.

Vaikka itse tiedollinen sisältö olikin lausuntoja antaneille tuttua, oli ongelman tunnustamiselle vaikutusvaltaiselta taholta kysyntää. Kuvailun vakavuuden tasoon raportissa olivat tyytyväisiä niin järjestöjen, tieteentekijöiden ja hallinnonkin edustajat. Kansalaisjärjestöjen koottujen lausuntojen esipuheessa Ympäristö ja kehitys ry, Luonto-liitto ja EVY ja TSV:n lisensiaatti Ilmo Massa puheenvuorossaan sanoivat, että ongelmien näin laaja kuvailu on jopa “vallankumouksellista”.⁶⁹ Huoli ympäristöstä voi olla hyvin kuormittavaa ja ajaa jopa mielenterveyden ongelmiin. Se miten ilmastonmuutoksesta keskustellaan vaikuttaa ihmisten käsitykseen uhkasta.⁷⁰ Ympäristöstä hyvin huolestuneiden ja aikaisempaan politiikkaan tyytymättömien näkökulmasta oli helpottavaa, että omaan huoleen suhtauduttiin vakavasti kansainvälisen yhteistyön korkeimmalla tasolla. Kaikissa alkuperäislähteissä pidettiin raportin tapaa kuvata ympäristön tilaa onnistuneena.

3.2 Ongelman syyt

Ihmisen syyllisyys ympäristöongelmiin oli kaikille aineistossani selvää. Ensimmäinen suuri tieteellinen konferenssi ihmistoiminnan vaikutuksesta ilmastoon pidettiin Tukholmassa

⁶⁵ Jorma K. Miettisen valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 4. TSV:n arkisto, Hd:12, KA.

⁶⁶ Ibid., s. 3.

⁶⁷ Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta (HYY) ry:n lausunto “Koulutuspolitiikka” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 24.

⁶⁸ Bonneuil et al. 2021.

⁶⁹ Ympäristö ja kehitys ry:n, LL:n ja EVY:n esipuhe “Taustaa” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 4; Ilmo Massan valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 1. TSV:n arkisto, Hd:12, KA.

⁷⁰ Fritze et al. 2008.

1971⁷¹, 16 vuotta ennen Brundtlandin raportin julkaisemista. Minkäänlaista ilmastonmuutoksen tai ihmisvaikutuksen kieltämistä ei aineistostani löytynyt. Yhdysvaltalaislähtöinen pitkälti suurten öljy-yritysten, kauppaliittojen ja konservatiivisten ajatushautomoiden rahoittama ja ohjaama ilmastodenialismi⁷² ei samalla tavalla saanut kannatusta Suomessa. Suomessa luottamus ympäristöviranomaisiin, -tutkijoihin ja -järjestöihin oli moninkertaista verrattuna teollisuuden nauttimaan luottamukseen.⁷³ Asia voi toki selittyä myös sillä, että aineistoni kertoo vain asiasta kiinnostuneiden kannan.

Ihmisen aiheuttaman ongelman syiden tarkemmassa erittelyssä voi havaita enemmän hajontaa. Akateemikkojen kirjeessä todettiin, että “vaikka julkinen sana kiitettävästi tiedottaa ekokriisin eri oireista, se harvemmin korostaa niiden riippuvuutta omista elämäntavoistamme.”⁷⁴ Yksimielisesti liikakulutusta, luonnonvarojen harkitsematonta hyödyntämistä, ympäristöpolitiikan hajanaisuutta ja kiivasta väestönkasvua pidettiin osasyinä ympäristöongelmille. Pitkälle teollistuneita länsimaita pidettiin enemmän syyllisinä kuin kehittyviä maita⁷⁵. Myös luonnosta etäännyminen kaupungistumisen seurauksena mainittiin eräänä syynä.⁷⁶ Eroja näkyy kuitenkin eniten näkemyksissä talous- tai yhteiskuntajärjestelmän syyllisyydestä.

Vaikka väestönkasvun vaikutusta ympäristöön pohdittiin runsaasti, oli sitä koskevissa näkemyksissä eroja. Mikään taho ei päätenyt täysin malthusilaiseen tai Rooman klubin ajatukseen siitä, että väestönkasvu yksinään aiheuttaisi ympäristötuhoa. Moni taho perusteli väestönkasvun rajoittamista lähinnä sosiaalisilla syillä, esimerkiksi naisten oikeuksilla. Järjestöjen lausuntojen esipuheessa toivottiin, että väestönkasvua rajoitettaisiin, jotta jokainen saisi elää itselleen mieluista elämää.⁷⁷ Tahot siis tiedostivat, ettei suoranaisesti ihmisten absoluuttinen määrä kerro luonnonvarojen käytöstä kuin osan. Väestönkasvun

⁷¹ Bolin 2007, 33.

⁷² Vowles ja Ekberg 2025.

⁷³ Sairinen 1996, 91, 144. Huom. ei sinänsä täysin verrattavissa vuosiin 1987–89, mutta suuntaa antava.

⁷⁴ “Avoin kirje Valtioneuvostolle ja kaikille Suomen kansalaisille”, 15.5.1989. s. 13. Ympäristöministeriön arkisto (YMA), Ha:72, KA. Huom. Käytän selkeyden vuoksi sivunumeroina koko digitoidun tiedoston sivunumeroita.

⁷⁵ Aineistossa käytetään termiä “kehitysmaa”. Itse käytän käsitettä kehittyvä maa/valtio, sillä se on laajemmin käytössä nykyään.

⁷⁶ LL:n lausunto “Metsäpolitiikka” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisen kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 18.

⁷⁷ Ympäristö ja kehitys ry:n, LL:n ja EVY:n esipuhe “Taustaa” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisen kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 6; “Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista (Hallinnonaloittainen jaottelu)”, 26.2.1988. s. 614. YMA, Ha:72, KA.

problematisoinnin ohella kaikki tunnustivat, ettei yksinään ihmisten määrä, vaan yhtäläisesti kulutus ihmistä kohden, on merkittävää ympäristön kannalta.

Suomalaisten suuri kulutus tunnustettiin. Vaihtoehto ydinvoimalle kertoi, että Suomen kulutus on Euroopan ja OECD-maiden kärkitasoa. Siihen kaivattiin muutosta. Moni hallinnon taho, kuten liikenneministeriö tai kauppa- ja teollisuusministeriö, korosti kuitenkin, ettei itse kulutus ole suurin ongelma, vaan se miten energia tai hyödykkeet tuotetaan ja kulutetaan.⁷⁸ Kulutuksen kritiikki kohdistui monin osin myös kulutuskulttuuriin. Aineistossa voikin hyvin havaita Konttisen kuvaileman irtautumisen kulttuurista, jossa materialistisen kehityksen aiheuttamaa ympäristötuhoa ei kyseenalaisteta. Tahot hyväksyivät, että materiaallinen hyvinvointi sellaisenaan on osasyllinen ympäristöongelmiin.

Suomen toimettomuus turhauttikin järjestöjä, tutkijoita ja akateemikkoja. Järjestöistä moni, erityisesti Luonto-Liitto, purki lausunnoissaan yleistä turhautumista suomalaiseen ympäristöpolitiikkaan ja metsäteollisuuteen. Metsäteollisuutta pidettiin suurimpana syyllisenä Suomen rajojen sisäisiin ympäristöongelmiin. 80-luvulla oli syntynyt ympäristökonflikteja, sillä metsäteollisuus ja ympäristöjärjestöt, kuten Luonto-liitto kävivät kiivasta keskustelua ja taistoa metsien kohtaloista. Järjestöt pyrkivät suoralla toiminnalla estämään esim. Metsähallituksen hakkuita.⁷⁹ Vaihtoehto ydinvoimalle kertoi, että metsäteollisuus on Suomen suurin sähkönkuluttaja ja Luonto-liitto laajensi toteamusta sanomalla yksinkertaisesti, että metsäteollisuus on Suomen ympäristön suurin kuormittaja.⁸⁰ Järjestöt ruotivat metsäpolitiikkaa paljon, mutta muut eivät tuo aihetta esiin. Järjestöjen ja metsäteollisuuden konflikti näkyikin siinä, miten eri tahot toivat tai olivat tuomatta aihetta esiin.

Ympäristö ja kehitys ry muiden joukossa tunnusti, että Suomessa oli runsaasti ekologista tietoa, mutta toiminnan puutteeseen oltiin pettyneitä.⁸¹ Rauno Sairinen kuvailee kokemusta omasta suhteesta ekologisuuteen käsitteellä ekologinen minäkuva. Suomalaisilla on Sairisen mukaan ollut korkea ekologinen minäkuva, eli moni uskoo elävänsä ympäristöystävällisesti.

⁷⁸ EVY:n lausunto “Energiapolitiikka” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989, 12; “Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista (Hallinnonaloittainen jaottelu)”, 26.2.1988. s. 596, 600. YMA, Ha:72, KA.

⁷⁹ Borg 2008, 145–159.

⁸⁰ LL:n lausunto “Metsäpolitiikka” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 18–21; EVY:n lausunto “Energiapolitiikka” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 15.

⁸¹ Ympäristö ja kehitys ry:n, LL:n ja EVY:n esipuhe “Taustaa” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 6.

Suomalaisten korkeaan ekologiseen minäkuvaan kuuluu myös ajatus siitä, että muut eurooppalaiset ovat suomalaisia kaukaisemmassa suhteessa luontoon.⁸² Esa Konttisen mukaan tämä ajatus on saanut kaikua Suomen ulkopuolella vaikkei se pitäisikään paikkaansa. Havainnollistavana käsitteenä Konttinen esittelee ympäristöversion kylmän sodan symbolista, rautaesiripusta. Kuvainnollisesti Suomen ja muun maailman välillä on vallinnut vihreä esirippu (engl. *green curtain*), joka piilottaa muun muassa erittäin tehostetun metsäteollisuuden ympäristöystävällisen maabrändin taakse.⁸³ Suomen hallinto vaikuttaa olleen aktiivinen kansainvälisessä keskustelussa kestävästä kehityksestä,⁸⁴ mikä edisti ajatusta ympäristöpolitiikan edelläkävijävaltiosta. Perusteita toimettomuudelle järjestöt löysivät OECD:n Suomen maatutkinnasta. 1987–1988 toteutetussa Suomen ympäristöpolitiikan maatutkinnassa todettiin Suomen ympäristöpolitiikan olevan tehottomaksi pirstoutunutta.⁸⁵

Ympäristöpolitiikan pirstaleisuutta kotimaassa ja maailmalla pidettiin syynä siihen, miksei ympäristötuhoja ollut vielä saatu hallintaan. Muutaman vuoden ikäinen Ympäristöministeriö esitti turhautumisensa siihen, ettei ollut pystynyt tekemään merkittäviä päätöksiä ympäristön suojelemiseksi, sillä ei ollut päässyt käsiksi niihin hallinnonaloihin, jotka aiheuttavat ympäristötuhoa.⁸⁶ Harjoitettu ympäristöpolitiikka näyttäytyi sekä järjestöille, että ympäristöministeriölle liian kapeasti harjoitettuna kestävytenä. Suomen kontrollin ulkopuolella sotateollisuuden ja kansainvälisten suuryritysten nähtiin myös olevan vastuussa ja ulkopuolella säätelystä. Suomesta käsin kylmän sodan asevarustelu sai siis kritiikkiä ympäristövaikutusten näkökulmasta. Toisaalta kansainvälisten yritysten vallan tuominen esiin kertoi maailman siirtyneen myös aikaan, jossa valtiot eivät enää olleet automaattisesti suurimpia osapuolia kaikessa kansainvälisessä politiikassa.

Kansainvälisten ympäristöongelmien syyllisyyden jakautumista käsiteltiin myös. Järjestöistä erityisesti kehitysyhteistyöhön keskittyneet järjestöt esittivät turhautumisensa siihen, että kehittyvät maat olivat joutuneet liikahyödyntämään luonnonvarojaan, jotta pystyivät osallistumaan globaaliin talouteen. Ympäristötieteen professori Pieter Glasbergen ja ympäristöpolitiikan ja -hallinnan tutkija Ron Cörvers kuvaavatkin modernien ympäristöongelmien tunnusomaiseksi piirteeksi syiden ja seurausten epätasaisen globaalin

⁸² Sairinen 1996, 140–141.

⁸³ Konttinen 1999, 5.

⁸⁴ Hjelt et al. 2006, 199.

⁸⁵ Rouhinen 2014, 146–147.

⁸⁶ “Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista (Hallinnonaloittainen jaottelu)”, 26.2.1988. s. 620. YMA, Ha:72, KA.

jakautumisen.⁸⁷ Pitkälle teollistuneiden länsimaiden kehitys oli saavutettu monin osin teknologialla, joka oli vaatinut luonnonvarojen käyttöä muualla maapallolla.⁸⁸ Järjestöt ja liseniaatti Massa kritisoivat myös sitä, kuinka kansainvälinen ja Suomen kehitysapu oli aiheuttanut enemmän haittaa kuin hyötyä.⁸⁹ Erityisesti järjestöt näkivät kansainvälisten rahainstituutioiden, kuten Maailmanpankin tai Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) toiminnan syventäneen ongelmia. Hallinnosta tunnustettiin tämä kritiikki ja yhdyttiin siihen, tosin varovaisemmalla muotoilulla.

Todellinen jakautuminen aineistossa ilmenee kuitenkin siinä, näkivätkö tahot järjestelmän rikkoutuneena tai puutteellisena vai aivan vääränlaisena. Järjestöt ja tieteenkijät eivät nähneet, että komissio kuvailisi ympäristötuhon varsinaisen syyllisen tarpeeksi perusteellisesti. Järjestöjen lausunnon esipuheessa todettiin maapalloa uhkaavan “ennennäkemätön talouskasvu”.⁹⁰ Otaniemen ympäristöseuran teollisuusaiheisessa lausunnossa painotettiin, että vaikka itse tuotantoprosessi olisi ympäristöystävällinen, eksponentiaalinen kasvu tuhoaa silti elämisen edellytykset.⁹¹ Hallinto kuitenkin pitkälti piti kasvun laatua syypäänä tuhoon, eikä itse kasvua. Ympäristön ja kehityksen Suomen toimikunta kuvasi nykytilanteeseensa johtanutta kasvua “luontoa tuhoavaksi kasvuksi”. Toimikunta tunnusti kuitenkin, että hallitsematon talouskasvu voi kiihdyttää eriarvoisuutta.⁹² Kasvukriittisyys tai -myönteisyys määrittä eri syyllisiä eri tahoille. Suhdetta kasvuun käsittelen tarkemmin luvussa neljä.

3.3 Kestävä kehitys ratkaisuehdotuksena

Komission raportti esitteli kestävän kehityksen ikään kuin ainoana mahdollisena tapana pysäyttää siihenastinen kehityskulku. Kestävä kehitys pyrki olemaan ratkaisu, jolla pysäytettäisiin kansainvälisen epätasa-arvon syveneminen, luonnonvarojen kiihtyvä hyväksikäyttö ja ympäristötuho. Se ei silti katkaisisi inhimillistä tai materiaalista kehitystä. Raportti piti jatkuvaa kasvua välttämättömänä, mutta asetti kaikkein heikko-osaisimpien

⁸⁷ Glasbergen ja Cörvers 1995, 5.

⁸⁸ Ibid., 8; kts. myös Stephen Bunkerin käsite “ekstraktiivinen talous” esim. Schönach et al. 2022, 63.

⁸⁹ Eri järjestöt kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisen kansalaisjärjestöjen lausunnot Brundtlandin komission raportista*, 1989. passim.

⁹⁰ Ympäristö ja kehitys ry:n, LL:n ja EVY:n esipuhe “Taustaa” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisen kansalaisjärjestöjen lausunnot Brundtlandin komission raportista*, 1989. 6.

⁹¹ Otaniemen Ympäristöseura ry:n lausunto “Teollisuuspolitiikka” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisen kansalaisjärjestöjen lausunnot Brundtlandin komission raportista*, 1989. 23.

⁹² “Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista”, 22.12.87. s. 120–131. YMA, Ha:72, KA.

perustarpeet länsimaisen elintason ylläpitämisen edelle. Kasvun laatua muutettaisiin ja se irrotettaisiin jatkuvasti suuremmasta luonnonvarojen käytöstä. Kestävän kehityksen kolmeksi osa-alueeksi nimettiin sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen.⁹³

Ratkaisuehdotukset olivat olleet toivottuja. Kansainvälinen vastaanotto raportille oli pääosin positiivinen, joskaan ei täysin yksimielinen.⁹⁴ Aineistossani kuitenkin vallitsi selvä yksimielisyys, että jonkinlaiset toimet olivat välttämättömiä. Aiemmin harjoitettu ympäristöpolitiikka oli päätynyt olemaan jälkihuoltoa ennaltaehkäisemisen sijasta, ja siihen kaivattiin muutosta. Akateemikot totesivat avoimessa kirjeessään Suomen kansalaisille ja valtioneuvostolle, että kyseessä on ihmiskunnan historian käännekohta. Lisensiaatti Massa oli puolestaan nähnyt raporttia kuvailtavan 80-luvun tärkeimmäksi teokseksi.⁹⁵ Raportti rohkaisi kiireelliseen kansainväliseen yhteistyöhön,⁹⁶ mutta pysytteli ympäripyöreänä. En voikaan eritellä, mitä kaikkia toimia kestäväan kehitykseen käytännössä kuuluu, sillä sitä ei tarkasti määritelty. Tämän epämääräisyyden eräänä todisteena voisikin pitää sitä, että raportti sai kylmän sodan jakautuneessa maailmassa sekä kapitalistisessa, että sosialistisessa maailmassa pääosin myönteisen vastaanoton⁹⁷. Se ei siis sisältänyt kovinkaan syvää taloudellista analyysiä, vaikka yhdisti talous- ja ympäristökysymykset.⁹⁸ Raportti sai suurimmat kiitoksensa kokonaisvaltaisuudestaan ja kritiikkinsä puolestaan ylimalkaisuudesta.

Yksimielisesti lähteissä esiintyvät järjestöt, tieteilijät ja hallinto näkivät, että ympäristöongelmiin tarttuminen voisi kitkeä köyhyyttä, mutta myös, että pahenevat ympäristöongelmat pahentaisivat köyhyyttä. Ympäristö ja kehitys ry ilmaisi, että tuhoutunut ympäristö estää kehitystä kehittyvissä maissa.⁹⁹ Ongelmat nähtiin siis vaikeina ratkaista ja toisiinsa tiukasti kietoutuneina. Köyhyys esitettiin, tosin ei sanatarkasti, viheliäisenä ongelmana¹⁰⁰. Komission kanssa oltiin samaa mieltä, että taloudellisten, sosiaalisten ja

⁹³ WECD 1987, passim.

⁹⁴ Bolin 2007, 44; Holden et al. 2014.

⁹⁵ "Avoin kirje Valtioneuvostolle ja kaikille Suomen kansalaisille", 15.5.1989. s. 13. YMA, Ha:72, KA; Massan valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988, s. 1. TSV:n arkisto, Hd:12, KA.

⁹⁶ WECD 1987, passim.

⁹⁷ Peter von Boguslawskyn muistio "Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suositusten arviointi Suomessa", 27.11.1987, s. 45. YMA, Ha:72, KA.

⁹⁸ Bolin 2007, 44.

⁹⁹ Ympäristö ja Kehitys ry:n lausunto "Kehitysyhteistyö" kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisen kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 34.

¹⁰⁰ Alun perin C. West Churchmanin esittelemä käsite ongelmasta, joka on vaikea kokonaisvaltaisesti käsittää tai ratkaista. Lieveilmöiden hoitaminen saattaa pahentaa alkuperäistä ongelmaa. (Head 2013.)

ekologisten ongelmien ratkaiseminen on järkevää yhdistää. Monisyiset ongelmat vaativat monipuolisia ratkaisuja.

Vaikka raportti kehotti toimintaan, antoi se hyvin harvoja käytännön ehdotuksia.

Ylimalkaisuus ja käytännön toimien puute sai kritiikkiä eri suunnista. HYY totesikin, että toimintaan ryhtyminen olisi välttämätöntä, “vaikka osa suosituksista on liian ylimalkaisia ja esitettyjen tosiasioitten kanssa osin jopa ristiriitaisia”.¹⁰¹ Professori Hollo taas pohti, että keinot olivat kosmeettisia ja konventionaalisia, “sikäli kun “keinoista” tässä raportissa voidaan puhuaakaan” ja liseniaatti Massa taas kuvaili lukeneensa kritiikkiä, jossa ruodittiin komission ajatusten olevan vanhoja eivätkä tarpeeksi radikaaleja.¹⁰² Ympäristöministeriö toivoi raportin poistavan toiminnan esteitä.¹⁰³ Muilla hallinnonaloilla katse kääntyi myös kansainvälisille areenoille ja siihen, miten Suomi voisi tukea muita valtioita toimintaan.

Perusvire koko aineistossa kestävän kehityksen mahdollisuudesta suurena muutoksena oli myönteinen. Yhteinen, parempi tulevaisuus, jossa kaikkein heikko-osaisimpien tarpeisiin keskityttäisiin enemmän, oli kaikille mieluinen kehityssuunta. Eri lausunnoissa toivottiin raportin tuovan eri kohteille painetta toimia. Järjestöt ja tiedeyhteisö toivoivat toimia hallinnolta ja olivat pettyneitä aiempaan politiikkaan. Ympäristöministeriö toivoi toimia muilta hallinnonaloilta. Ulkoministeriö toivoi kansainvälistä toimintaa. Hallinto toivoi myös kolmannen sektorin osallistuvan enemmän ympäristöpolitiikkaan, vaikka aineistoni järjestöissä ei tätä toivetta ollut havaittu.¹⁰⁴ Kritiikeistä huolimatta raportti nähtiin avauksena uudentalaiselle yhteistyölle. Komissio ehdotti pääpiirteisiä toimintalinjoja ja erityisesti koulutusta koskevia suosituksia pidettiin aineistossani onnistuneina. Järjestöt myös esittivät Suomelle vaihtoehtoisia toimintaehdotuksia. Toimien lisäksi kiireellisyyttä pidettiin tarpeellisena ja pohdittiin, että toimien viivyttely tulisi käymään kalliiksi.

Ratkaisun yhtenä avaimena pidettiin toivoa, jota käsiteltiin itse raportissa ja lausunnoissa.

Luonnonsuojelun pioneeri, antropologi ja kädellistutkija, Jane Goodall on puhunut puheissaan

¹⁰¹ HYY:n lausunto “Koulutuspolitiikka” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 24.

¹⁰² Erkki Hollon valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 3. TSV:n arkisto, Hd:12, KA; Massan valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 4. TSV:n arkisto, Hd:12, KA.

¹⁰³ “Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista (Hallinnonaloittainen jaottelu)”, 26.2.1988. s. 620. YMA, Ha:72, KA.

¹⁰⁴ “Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista (Hallinnonaloittainen jaottelu)”, 26.2.1988. s. 567–572, 580–581, 614. YMA, Ha:72, KA; Ympäristö ja kehitys ry:n, LL:n ja EVY:n esipuhe “Taustaa” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 4.

ympäri maailmaa ja kirjallisessa tuotannossaan¹⁰⁵ paljon siitä, kuinka ilman toivoa muutos ei ole mahdollista. Myös Simon M. Bury ja muiden tutkimuksessa toivo näyttäytyy tärkeänä taustatekijänä kollektiivisessa ilmastotoiminnassa.¹⁰⁶ Komission raportissa oli vankka usko siihen, että muutos olisi ylipäänsä mahdollista. Vaihtoehtoisesti, yllä mainitut realiteetit huomioon ottaen, raportissa voitiin myös pyrkiä menestyksekkäästi luomaan kuva uskosta, jotta kuva toimijuudesta välittyisi myös lukijoille.

Toivon ylläpitämistä arvostivat hallinto ja kansalaisjärjestöt. Akateemikotkin totesivat, ettei “välinpitämättömyyteen tai tappiomielialaan ole varaa”.¹⁰⁷ Valtioneuvoston kanslia luotti muutokseen vankasti ja totesi, että jos maailman on muututtava, muuttukoon se hyvään suuntaan.¹⁰⁸ Tutkijat ottivat kyynisemmän kannan, vaikka pitivätkin toivon ylläpitämistä tärkeänä. Heistä nopea muutos vaikutti epärealistisemmältä. Järjestöjen lausuntojen esipuheessa ja Ilmo Massan puheenvuorossa kohdennettiin katse ihmiseen muutokseen kykenevänä kulttuuriolentona.¹⁰⁹ He nostivat siitä esimerkkeinä aikaisempia onnistumisia ympäristöpolitiikassa. Determinismi, vääjäämättömän tuhon odottaminen, nähtiin aineistossani ehkäisevän tavoitteiden toteutumista.

Suomen kylmän sodan monimutkaiseen geopoliittiseen asemaan yhteinen maapallon kehitysohjelma tuntui todella houkuttelevalta. Ympäristönsuojelu ja köyhyyden kitkeminen ovatkin harvalle epämieluisia tavoitteita. Myös talous- ja ympäristökysymysten yhdistäminen oli kaikille loogista, vaikka talousasenteissa oli erimielisyyksiä. Ympäristö ja kehitys ry tiivistä kansalaisjärjestöjen yleistä mielipidettä sanomalla, että kannatti periaatteessa näitä yleisluontoisia ehdotuksia.¹¹⁰ Konseptina kestävä kehitys nähtiin kannatettavana, joskin sen eräitä keinoja, ja eniten kasvua, kyseenalaistettiin. Licensiaatti Massaa lukuun ottamatta yksikään lausunto ei nähnyt kestävä kehityksen nopeaa edistämistä epärealistisena tavoitteena. Aineistoni oli jotakuinkin yksimielinen siitä, että ratkaisut globaaliin epätasa-arvoon ja ympäristöongelmiin ovat keskinäisriippuvaisia.

¹⁰⁵ esim. kts. Goodallin, Abramsin ja Hudsonin *Kirja toivosta*, 2022.

¹⁰⁶ Bury et al. 2019.

¹⁰⁷ “Avoin kirje Valtioneuvostolle ja kaikille Suomen kansalaisille”, 15.5.1989. s. 15. YMA, Ha:72, KA.

¹⁰⁸ “Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista (Hallinnonaloittainen jaottelu)”, 26.2.1988. s. 565. YMA, Ha:72, KA.

¹⁰⁹ Ympäristö ja kehitys ry:n, LL:n ja EVY:n esipuhe “Taustaa” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 5; Massan valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 5. TSV:n arkisto, Hd:12, KA.

¹¹⁰ Ympäristö ja Kehitys ry:n lausunto “Kehitysyhteistyö” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 35.

4 Jakolinjana suhtautuminen jatkuvaan talouskasvuun

4.1 Järjestöjen ja tiedeyhteisön jatkuvan kasvun kritiikki

Kuten jo aiemmin mainitsin, on suhtautuminen talous- ja yhteiskuntajärjestelmään se, joka jakaa aineiston kahtia. Raja näiden kahden välillä ei kuitenkaan aineistossa ollut täysin tarkkarajainen. Kommentit taloudesta jäivät itse raportissa ja myös lausunnoissa usein epätarkoiksi. Syy lienee vähintään osin kylmän sodan kilpailevien talousjärjestelmien ilmapiirissä. Lisäksi syynä voi yksinkertaisesti olla se, ettei kokonaisvaltaisen toimivaa ratkaisua ollut kenelläkään valmiina tarjottavaksi. Kapitalistisen ja (valtio)sosialistisen järjestelmän ekologiset puutteet eivät jääneet epäselviksi ympäristöongelmien ja -onnettomuuksien jälkeen. Sosialistisen järjestelmän puutteita ei käyty erikseen lävitse, mikä selittyy sillä, etteivät lausunnot koske sosialistista valtiota. Moni peräänkuulutti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vuoksi vaurauden tasaisempaa jakautumista. Sosialistista maailmaa ei kuitenkaan millään tavalla pidetty esimerkkinä paremmasta ympäristöpolitiikasta. Lausunnoissa ainoa kommentti Neuvostoliittoon liittyen esiintyy lisensiaatti Massan puheessa, jossa hän kuvaili kestävästä kehitystä ”ekologian perestroikana”.¹¹¹ Järjestöt ja tiedeyhteisö uskalsivat kuitenkin esittää koviakin kritiikkejä kapitalistisesta talousjärjestelmästä. Luotto valtion ja teollisuuden toimintaan oli heikkoa. He kokivat, ettei rajallisilla resursseilla voida saavuttaa rajatonta kasvua.

Ympäristöongelmien ja kasvua vaativan ratkaisun kuvailut näyttäytyivät järjestöille ja tiedeyhteisölle täysin ristiriitaisina. Professori Hollo kuvaili, että ratkaisut olivat korkeintaan oirekohtaista hoitoa, mutta jättivät syitä huomiotta.¹¹² Se, minkä eniten nähtiin aiheuttavan tuhoa, eli jatkuvan kasvun tavoittelu, olikin ratkaisun perusta. Raportin analyysiä ei pidetty tarpeeksi syvällisenä, ja väitteille kaivattiin enemmän perusteluita. Lausunnot ovat sävyllään kyseenalaistavia ja epäileviä. Eri tahot pyrkivät etsimään ajatusvirheitä komission raportista. Järjestöt, tutkijat ja akateemikot näkivät, että komission perusajatukset olivat virheellisiä, ja siten myös osalta suosituksista putosi pohja.

Myös vaurauden epätasainen jakautuminen liitettiin kasvuun. Järjestöt ja tiedeyhteisö kohdistivat kulutuskritiikin vauraita länsimaita kohtaan, ja korostivat, että kulutuksen pitäisi vähentyä täällä, missä siihen olisi mahdollisuus. Massan mielestä länsimaat päästettiin

¹¹¹ Massan valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 1–2. TSV:n arkisto, Hd:12, KA.

¹¹² Hollon valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 3. TSV:n arkisto, Hd:12, KA.

raportissa liian helpolla.¹¹³ Kukaan ei kyseenalaistanut, etteikö kehittyvissä maissa olisi käytännössä ollut pakko lisätä materiaalista kulutusta, jotta inhimillinen elintaso saavutettaisiin. Toisaalta pyrittiin haastamaan ajatus, että ainoa tapa parantaa kehittyvien maiden elinoloja olisi jatkuva kasvu. Kierrätysliike ry ilmaisi, ettei riittävän elintason turvaaminen kaikille voi tapahtua kasvattamalla taloutta jatkuvasti. Elintaso tulisi pystyä turvaamaan kaikkialla maailmassa rajoittamalla turhaa tuotantoa ja kulutusta vauraissa teollisuusmaissa.¹¹⁴ Komissio painotti, kuinka kaikkein huono-osaisimpien tarpeet ovat etusijalla, eikä länsimaiden elintason ylläpitäminen.¹¹⁵ Kuitenkaan tarkkaa kritiikkiä, millaisesta kulutuksesta lännen tulisi luopua, ei ilmaistu. Järjestöt ja tiedeyhteisö kokivat, etteivät ongelmat tulisi ratkeamaan ilman vaurauden tasaisempaa jakoa. Kasvun tavoittelu puolestaan nähtiin ristiriitaisena tasaisen jaon kanssa.

Järjestöjen ja tiedeyhteisön lausunnot edustivat jälkimaterialistisia arvoja, kuten globaalia solidaarisuutta, tasa-arvoa ja kulutuskriittisyyttä, eivätkä suoraan esimerkiksi vasemmistolaisista aatetta. Ympäristöliikettä ei sellaisenaan voi kutsua pelkästään vasemmistolaiseksi liikehdinnäksi, vaikka talouskasvukriittiset näkemykset usein kuuluvat vasemmistolaiseen talousajatteluun. Ympäristökysymykset ja globaali oikeudenmukaisuus olivat 80-luvun aikana nousseet talous- ja sosiaalipoliittisten kysymysten rinnalle. Poliittisten aihepiirien ja keinojen monimuotoistumista 80-luvulla kutsutaan usein “uudeksi politiikaksi” (engl. *new politics*). Suomessa varallisuuserot olivat kaventuneet, eikä luokkapohjainen politiikka tyydyttänyt enää yksilöllistyneemmän yhteiskunnan kaikkia jäseniä.¹¹⁶ En kiistä, etteivätkö järjestöjen aktiivit tai akateemikot olisi voineet olla hyvinkin vasemmistolaisittain suuntautuneita ihmisiä. Vasemmistolaisuus ei kuitenkaan yksiselitteisesti näkynyt lausunnoissa. Ympäristöliike pyrkikin pysymään perinteisten poliittisten jakolinjojen ulkopuolella ja kyseenalaistamaan sekä talouskasvua, että luokkataistelun merkitystä.¹¹⁷ Hollon halusi tehdä selväksi, ettei syyttänyt taloutta, vaan yhteiskuntaa, joka pitää talouden ja ekologian erillä toisistaan.¹¹⁸ Akateemikot korostivat, että ympäristöratkaisujen lykkääminen

¹¹³ Massan valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 3. TSV:n arkisto, Hd:12, KA.

¹¹⁴ Kansalaisjärjestöjen Kierrätysliike ry:n lausunto kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 8.

¹¹⁵ WECD 1987, 26–27.

¹¹⁶ Karimäki 2022, 27.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Hollon valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 2. TSV:n arkisto, Hd:12, KA.

tulee olemaan kalliimpaa, kuin toiminta mahdollisimman pian.¹¹⁹ Tarkastelemassani aineistossa järjestöt ja tiedeyhteisö vaikuttivat olevan peruskysymyksistä hyvin yksimielisiä.

Järjestöjen ja tiedeyhteisön ajattelu edusti vahvaa kestävyyttä ja he kyseenalaistivat korvaavuusolettamuksen sanatarkasti. Massa kritisoi ”hallitsevaa uusklassista talousteoriaa” arvioimalla, että se oli pystynyt huomioimaan ekologiset vaikutukset vain osittain, sillä se perustui kestävämmiin oletuksiin.¹²⁰ Professori Hollo kuvaili lausunnossaan, että raportti edusti pitkälti välillistä ympäristöajattelua.¹²¹ Komission raportti kuuluu pitkälti Ederin tasoista poliittiseen ekologiaan, sillä siinä ympäristötuho on monipuolista ja keskinäisriippuvaista, mutta sitä käsiteltiin ainoastaan ihmiskeskeisestä näkökulmasta. Hollo ilmaisi, että olisi aika siirtyä välittömään ympäristöajattelun, jossa yhteiskunta suhteutettaisiin ympäristön tilan vaatimuksiin.¹²² Järjestöjen ja tiedeyhteisön näkökulmasta muutoksen olisi tullut olla paljon perustavanlaatuisempaa kuin raportissa. He ehdottivat järjestelmien uudelleenluontia ja eräänlaista kulttuurivallankumousta yhteisön ja yksilöiden tasolla. Luonto-liitto kuvasi toivomaansa muutosta ”Suurena Asennemuutoksena”.¹²³ Heidän ehdotuksensa olivat siis linjassa Ederin fundamentaalisen tason ja kestävyysmurroksen teorian esittämän yhteiskuntarakenteen kokonaisvaltaisen muutoksen kanssa.

Kestävän kehityksen kolmesta pilarista järjestöt ja tutkijat olivat siis eri mieltä yhdestä. Professori Hollo koki todennäköiseksi, että ekologinen ulottuvuus tultaisiin uhraamaan taloudellisen ja sosiaalisen hyödyn tavoittelussa.¹²⁴ Tiedeyhteisön ja järjestöjen yleinen konsensus tasapainotteli optimismin ja pettymyksen välillä. Toivoa herätti raportin käsky toimintaan ja kansainväliseen yhteistyöhön. Pettymyksen tuotti kasvun vaade. Järjestöjen lausuntojen esipuheessa pohdittiinkin, voivatko he yhtyä suosituksiin taipumatta komission talouskasvuajatukseen. Ympäristökysymykset ovat ihmiselle eksistentiaalisia kysymyksiä, mikä näkyi pohdintoina ihmiskunnan syvimmistä arvoista. Otaniemen ympäristöseura kysyi, arvostetaanko sopusointua luonnon kanssa ja ihmisen oikeutta elää toimivassa ekosysteemissä vai voiton maksimointia syventämällä globaalia epätasa-arvoa.¹²⁵ Ristiriidat

¹¹⁹ ”Avoin kirje Valtioneuvostolle ja kaikille Suomen kansalaisille”, 15.5.1989. s. 13. YMA, Ha:72, KA.

¹²⁰ Massan valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 4. TSV:n arkisto, Hd:12, KA.

¹²¹ Hollon valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 3. TSV:n arkisto, Hd:12, KA.

¹²² Ibid.

¹²³ LL:n lausunto ”Ympäristökasvatuspolitiikka” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisen kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 30.

¹²⁴ Hollon valmisteltu puheenvuoro, 23.5.1988. s. 2. TSV:n arkisto, Hd:12, KA.

¹²⁵ Otaniemen Ympäristöseura ry:n lausunto ”Teollisuuspolitiikka” kokoelmassa *Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisen kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista*, 1989. 23.

perustavanlaatuisissa yhteiskuntajärjestelmää koskevissa kysymyksissä teki kokonaissanoman allekirjoittamisesta hankalaa, vaikka tarve ympäristöteoille oli suuri. Kompromissi ei kuitenkaan näyttäytynyt varteenotettavana vaihtoehtona, sillä erimielisyys koski nimenomaan ongelman syvimpiä juuria.

4.2 Hallinnon velvoite toimia järjestelmän mukaan vai markkinavetoinen ympäristöajattelu?

On haastavaa täydellisesti erotella, olivatko lausunnot toimikunnan jäsenten tai ministeriöiden edustajien omia ajatuksia vai koonti raportista. Suomi oli YK:n jäsenenä sitoutunut sen tavoitteiden edistämiseen. Myös Sauli Rouhinen näkee, ettei toimikunnan ajatuksia voi välttämättä pitää kovin erillisinä itse komissiosta.¹²⁶ Hallinto, eli Ympäristön ja kehityksen Suomen toimikunta, valtioneuvoston kanslia sekä ministeriöt, allekirjoittivat kuitenkin komission ajatuksen talouskasvusta. He näkivät, että talousajatuksista syntyisi keskustelua, ja olivat huolissaan yhteistä linjan löytämisestä.¹²⁷ Pelkkien markkinavoimien vietäviksi heittäytymistä ei ehdotettu, vaan ratkaisu olisi uudet toimintatavat teollisuudessa ja sääntely markkinoilla. Usko yksityisen sektorin uudistumiskykyyn oli vahvaa.

Kasvun tarvetta kuvailtiin monin tavoin. Kasvu nähtiin sekä ratkaisuna ympäristöongelmiin ja köyhyyteen, mutta toisaalta asiana, jota ympäristöongelmat uhkasivat. Toimikunta koki, että maailmantaloudessa elettiin “ehdottoman välttämätöntä kasvun aikaa”.¹²⁸ Kasvu nähtiin täysin välttämättömänä ihmisen elinolojen parantamiseksi. Hallinnon ajattelua voi pitkälti kutsua liberaaliksi tai liberalistiseksi ympäristöajatteluksi. Tero Toivanen määrittelee, että liberaalissa ympäristöajattelussa markkinavoimat nähdään ensisijaisena keinona edistää ympäristötoimia ja ikuinen kasvu ihanteena. Suomessa 70-luvun vasemmistolainen suuntaus politiikassa oli kääntynyt myönteisemmäksi markkinaliberalismia kohtaan, ja 80-luvun puolessa välissä se oli myös aiemmin valtiojohtoisemman ja suunnitellumman talouden kannalla olleiden, kuten SDP:n, uutta valtavirtaa. Siispä ajattelu, jossa nähdään markkinoiden ja yksityisen sektorin olevan paras keino järjestää ympäristöhallinto, vakiintui leiriksi suomalaiseen ympäristöajatteluun.¹²⁹ Myös hallituksen puoluejakauma selittää ideologista suhtautumista. Luontevaa on, että Kokoomus ja RKP olivat markkinavetoisen politiikan

¹²⁶ Rouhinen 2014, 81.

¹²⁷ “Yhteenvedo Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista”, 22.12.87. s. 123. YMA, Ha:72, KA.

¹²⁸ Ibid., s. 122.

¹²⁹ Toivanen 2025, 148.

puolella. Lisäksi hallituksessa istuivat keskustapopulistinen SMP ja 80-luvun alussa markkinaliberalisoitunut SDP¹³⁰. Puolueiden ideologioihin ei kuulunut voittoa tavoittelevan järjestelmän kritiikki, vaan kritiikki kohdistui järjestelmän sisäiseen toimintaan.

Kasvu yksinään ja hallitsemattomana ei kuitenkaan ollut hallinnon mielestä vaihtoehto. Glasbergenin ja Cörversin mukaan ympäristöongelmat pitkälti linkittyvät jatkuvan kasvun tavoitteluun.¹³¹ Vaikkei olisi ajatellut kasvun olevan ongelma, oli vaikea esittää pätevää vastaargumenttia sille, etteikö pääosa ympäristötuhosta olisi syntynyt voittoa tavoittelevista aktiviteeteista. Ulkoministeriö näki, että kasvu ja ongelmat kietoutuvat toisiinsa erityisesti kehittyvissä maissa. Hallinto näki, että kulutushyödykkeistä ja energiantuotannosta oli jäänyt teollisuusmaissa sosioekologiset kustannukset huomioimatta ja ne tulisi jatkossa ottaa politiikan ennakoarviointeihin mukaan.¹³² Reilu talousjärjestelmä ei siis ollut vielä hallinnon silmissä toteutunut, tosin Suomessa paremmin kuin muualla. Useampi ministeriö ja toimikunta nostivat jälleen esiin kansainvälisten suuryritysten vastuun ympäristötoimissa ja pohti, miten sääntelyn saisi koskemaan myös niitä.¹³³ Erityisesti he toivoivat Maailmanpankin ja IMF:n toimintalinjoille muutosta kestäväen kehityksen tueksi. He ehdottivat monenlaista julkisen sektorin sääntelyä sekä kansalliseen että kansainväliseen talouspolitiikkaan ja rikkomuksiin tuntuvia rangaistuksia.

Toimikunta totesi, että kasvun laadun on muututtava ja talouskasvun suunnan ja vauhdin tulisi tukea kestävää kehitystä. Toimikunta toisti monen muunkin tahon ajatuksen, että ympäristöpolitiikka oli keskittynyt vain ongelman oireisiin eikä syihin.¹³⁴ He korostivat ennaltaehkäisyn tärkeyttä. Valtiovarainministeriö muiden joukossa yhtyi siihen, että ekologiset ennakoarvioinnit olisi otettava mukaan politiikkaan.¹³⁵ Teollisuus oli 70-luvulla ollut ympäristöliikettä vastaan ja toivoi, että ympäristösääntely olisi mahdollisimman vähäistä. Hallinnon toive sääntelylle ilmentää kuitenkin Tero Toivasen näkemystä, ettei Suomessa ilmastodenialismia tuotettu teollisuuden intressien vuoksi, ja että liberalistiset ympäristöajattelijat näkivät Margaret Thatcherin ja Ronald Reaganin puhtaasti

¹³⁰ Toivanen 2025, 148.

¹³¹ Glasbergen ja Cörvers 1995, 8.

¹³² “Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista”, 22.12.87. s. 122, 128. YMA, Ha:72, KA.

¹³³ “Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista (Hallinnonaloittainen jaottelu)”, 26.2.1988. s. 578. YMA, Ha:72, KA.

¹³⁴ “Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista”, 22.12.87. s. 131–132. YMA, Ha:72, KA.

¹³⁵ “Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista (Hallinnonaloittainen jaottelu)”, 26.2.1988. s. 575–578. YMA, Ha:72, KA.

markkinavetoisen liberalismiin liian aggressiivisena Suomeen, pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon.¹³⁶ Markkinoiden tiukempi kansainvälinen sääntely, sopimukset ja näiden valvonta nähtiin ensisijaisina ja riittävinä keinona ongelmien ratkaisuun ja ennaltaehkäisyyn. Kansalaisten suojeleminen ympäristötuhoilta nähtiin eräänä valtion velvollisuutena.

Hallinnon ja järjestö/tutkijakentän ero kuvastaa Suomessa 80-luvun lopulla vallinnutta ilmapiiriä, jossa ympäristöajattelu jakautui kahteen leiriin: kulutus- ja kasvukriittinen radikaalimpi ympäristöliike ja liberalistinen teknologiausko¹³⁷. 80-luku oli nousukautta Suomessa, ja hallinnon usko parempaan tulevaan oli vankka. Hallinnon mietinnöistä on helppo havaita ekomodernistinen ajattelutapa. Ekomodernismi tarkoittaa näkemystä, jossa sopivaa teknologiaa käyttöön ottamalla voidaan ratkaista ympäristöongelmat ilman uhrauksia elintasossa tai kehityksessä.¹³⁸ Säästämistä ei jätetty keinovalikoimasta, mutta moni ministeriö koki tärkeämmäksi tehostaa raaka-aineiden tai energian käyttöä. Lausunnoissa korostettiin tarvetta ”yhteistä hyvää” palvelevalle teknologialle.¹³⁹ Tämä esitettiin vastakkainasetteluna teknologialle, joka palvelee vain sotilaallisia ja/tai kansainvälisten suuryritysten intressejä. Teknologia ei ollut hallinnon näkemyksessä vapahtaja, joka yksin olisi pelastanut maapallon ja ihmiset, mutta sen rooli korostui huomattavasti enemmän kuin järjestöillä tai tieteilijöillä.

Toive ja tarve muutokselle olivat suuria. Kasvun laadun ohella pidettiin myös selvänä, etteivät luonnonvarat ole ehtymättömiä,¹⁴⁰ eli irtauduttiin hyvin heikosta kestävydestä. Jonkinlainen tuotannon ja kulutuksen irrottaminen luonnonvaroista nähtiin siis mahdollisuutena. Vaikka hallinto ei esitä yhtä radikaaleja keinoja kuin tutkijat ja järjestöt, kokivat hekin asennemuutoksen tarpeelliseksi. Hallinto edusti osin vahvaa kestävyttä, sillä toimikunnan ja monen ministeriön mietinnöissä ilmaistiin, että monet ympäristöongelmat ovat peruuttamattomia. Toimikunta ilmaisi myös, että luonnonsuojelu on moraalinen velvoite muuta elämää ja tulevia sukupolvia kohtaan, eikä pelkästään kehitystavoitteiden

¹³⁶ Toivanen 2025, 146.

¹³⁷ Toivanen 2025, 144–155.

¹³⁸ Ellis et al. 2023. kts. myös osin limittäinen ekologinen modernisaatioteoria (EMT), esim. Weber ja Weber 2020.

¹³⁹ ”Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista (Hallinnonaloittainen jaottelu)”, 26.2.1988. s. 596, 610. YMA, Ha:72, KA.

¹⁴⁰ ”Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista”, 22.12.87. s. 133. YMA, Ha:72, KA.

saavuttamista.¹⁴¹ Tämä ajattelu sinänsä sopii Ederin tasoista kolmannelle, jossa ympäristöllä on itseisarvo.

Hallinto ajoi laajaa kestävyys siirtymää ja keinot pysyttelivät Ederin tasolla kaksi. He näkivät, että instituutioiden ja asenteiden olisi uudistuttava. Kuitenkaan toivetta mullistavalle muutokselle, eli kestävyysmurrokselle, ei esiintynyt. Valtion johdosta käsin onkin hankala kontrolloida ihmisten syvimpiä asenteita ja luontosuhdetta. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että ero oli myös ideologinen, eikä vain ero toimintamahdollisuuksissa.

¹⁴¹ “Yhteenveto Ympäristön ja kehityksen maailmankomission suosituksista ja ehdotuksista”, 22.12.87. s. 133. YMA, Ha:72, KA.

5 Pohdinta

Klaus Eder pitää ympäristöongelmiin puuttumista eräänlaisena testinä universalismille. Kuinka paljon todella tavoittelemme yhteistä hyvää?¹⁴² Ympäristö perustana kaikelle muulle tekee siitä politiikkakysymyksen, jolla on valtavasti painoarvoa: on kirjaimellisesti kyse elämästä ja kuolemasta. Näen, että *Yhteinen tulevaisuutemme* aloitti ympäristökeskustelun Suomessa sellaisena kuin tunnemme sen nyt. Rion sopimus vuonna 1992 aloitti kansainvälisten sopimusten ajan kestävässä kehityksessä. YK tarkensi tavoitteitaan vuosituhaten vaihteessa YK:n vuosituhattavoitteilla ja uudestaan vuonna 2015 Agenda2030-tavoitteilla.¹⁴³ Ympäristökriisi on viheliäinen ongelma, jossa on valtavasti ulottuvuuksia.

Tutkielmani tapaus raportin vastaanotosta on esimerkki siitä, että on antoisaa tutkia historian kohtia, joissa ympäristöpoliittista muutosta on luotu. Historiantutkimus mahtuu hyvin kestävyuden monitieteelliseen ja ratkaisukeskeiseen tutkimukseen. Meillä ei ole enää varaa toistaa samoja virheitä ja historiantutkimus voi auttaa tunnistamaan uusien mahdollisuuksien paikat aiempien esimerkkien perusteella. Ilmastokriisin edetessä tarve ratkaisuille on yhä kiireellisempi. Monitieteellinen lähestyminen on välttämätöntä.

Pääsin perehtymään tapaukseen, joka kuvastaa hyvin Inglehartin ajatusta hiljaisesta vallankumouksesta. Suomi ei ollut enää agraarivaltio tai jälleenrakentamassa sodan jälkeen. Kaupungistuminen, hyvinvointivaltion laajentuminen, teollisuuden ja teknologian edistys sekä toisaalta haittavaikutukset olivat tapahtuneet nopeasti. Kansalaisliikkeiden aalto haastoi konsensushakuista politiikkaa. Juuri Suomen ympäristöpolitiikka onkin mielenkiintoinen tutkimuskohde Konttisen vihreän esiripun ja Sairisen korkean ekologisen minäkuvan valossa. Suomi nähdään edelläkävijänä, mutta luonnonvarakonflikteja on käyty ja käydään täälläkin. Tosin käytetyt aseet ovat kirjaimia paperilla ja väkivallaton suora kansalaistoiminta. Kuten lausunnoista huomaa, toi Brundtlandin raportti paljon uutta ajateltavaa ja toivoakin Suomeen.

Vaikka näkemyseroja löytyi, alkuperäisaineiston tahojen huoli ympäristön ja ilmaston tilasta oli yhteinen. Ongelmia kuvailtiin samankaltaisesti. Raporttia ei kenties nähty sellaisenaan maailman pelastusreseptinä, mutta se oli itse kullekin julistus siitä, että ympäristö- ja kehityskysymykset tuotaisiin jatkossa politiikan keskiöön. Muutos nähtiin mahdollisena, mikä lienee todiste siitä, että aika ennen raportin julkistamista oli muutoksen aikaa. Muutos ei ollut

¹⁴² Eder 1996, 165.

¹⁴³ Rouhinen 2014, passim.

vain mahdollista, vaan myös vääjäämätöntä. Aatteelliset erimielisyydet perustavanlaatuisissa talous- ja yhteiskuntakysymyksissä huoletti erityisesti tiedeyhteisöä ja järjestöjä, mutta kylmän sodan loppuhetkien puolueettomaan Suomeen ajatus maapallon yhteisestä huolenpidosta tuntui silti kirkkaalta tulevaisuuskuvalta. Toive yhteisen ja toimivan ratkaisun löytymisestä oli suuri.

Olisikin epärehellistä kutsua raporttia tehottomaksi tai merkityksettömäksi. Stephen Bernstein kuitenkin toteaa, että voimme jälkikäteen huomata, että raportilla oli suurempi vaikutus kasvun vakiinnuttamiseen ympäristönsuojelun perusajatuksena kuin kansainvälisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen.¹⁴⁴ Liberaali ympäristöajattelu on siis ”voittanut” toteutuneessa ympäristöpolitiikassa. Toivasen kuvaama, ja aineistoni ilmentämä, 80-luvulla syntynyt jako kasvukriittisyyteen ja teknologiauskoon jakaa kuitenkin ympäristökenttää tähän päivään saakka. Luonnon- ja ympäristösuojelijoiden yleinen mielipide vaikuttaa kuitenkin vakiintuneen kriittiseksi jatkuvaa kasvua kohtaan. Rogelio Luque-Loran ja muiden kyselytutkimus, johon vastasi yli 9200 luonnonsuojelijaa 149 maasta, esittelee suoran korrelaation, jossa kriittisyys luonnonsuojelun ja kapitalismin yhdistämistä kohtaan kasvaa ammatillisen kokemuksen ja koulutustason noustessa.¹⁴⁵ Brundtlandin raportin lisäksi siitä käyty keskustelu, josta alkuperäisaineistoni on esimerkki, määrittävät myös nykypäivän ympäristökeskustelua.

Ajaudun kenties tunteiden puolelle, mutta eräällä tavalla tuntuu olennaiselta mainita, että kirjoitusprosessin viime hetkillä julkaistiin Artemis II -kuulennolta otettu kuva maapallosta. Se tuntui ympyrän sulkeutumiselta ja sai pohtimaan aihetta lisää. Ympäristöliike sai aikanaan vauhtia ensimmäisistä avaruudesta käsin otetuista kuvista maapallosta. Tänä päivänä katson kuvaa, joka on otettu huomattavasti kehittyneemmillä kameroilla. Symboliselta tuntuukin juuri tekninen edistys, jota kuvanlaatu edustaa. Ilmasto, ympäristö ja koko maailmamme ovat muuttuneet näiden vuosien aikana paljon. Ympäristöpolitiikka ja teknologia ovat kehittyneet, mutta ympäristöongelmat ja globaali epätasa-arvo ovat syventyneet. Näen lähes sanatarkkoja kopioita vaikkapa tutkijoiden lausunnoista tänäkin päivänä, eli huolet eivät ole muuttuneet. Katson kuvaa ja tunnen surua, mutta myös en samaa, mutta samankaltaista suojeleuintoa, jota Bonneuil ja muut kuvasivat 60-luvulla ihmisten tunteneen. Yhteiskunnan ympäristöpolitiikka ei ole siirtynyt Ederin tasolle kolme, vaikka osa sen jäsenistä on.

¹⁴⁴ Bernstein 2021, 147.

¹⁴⁵ Luque-Lora et al. 2022.

Lähteet

Arkistolähteet

Tieteellisten seurain valtuuskunnan arkisto, Kansallisarkisto

H Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat (1897–2011)

Hd Tapahtumat (1949–2011)

Hd:12 Seminaarit (1984–1993)

Yhteinen tulevaisuutemme 1988

Ympäristöministeriön arkisto, Kansallisarkisto

H Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat

Ha Työryhmien, neuvottelukuntien ja toimikuntien asiakirjat (1965–2014)

Ha:72 Ympäristön ja kehityksen Suomen toimikunnan asiakirjat (1987–1988)

Lähdejulkaisut

Yhteinen tulevaisuutemme?: Suomalaisten kansalaisjärjestöjen lausuntoja Brundtlandin komission raportista. toim. Harri Ajomaa, Pekka Salminen ja Panu Raatikainen. Helsinki: Luonto-liitto, 1989.

Tutkimuskirjallisuus

Bernstein, Stephen. “Liberal environmentalism”. *Essential Concepts of Global Environmental Governance.* toim. Stephen Bernstein, Amandine Orsini ja Jean-Frederic Morin. 2nd ed. New York: Routledge, 2021, 146–149. EPUB.

Bonneuil, Christophe, Pierre-Louis Choquet ja Benjamin Franta. “Early warnings and emerging accountability: Total’s responses to global warming, 1971–2021”. *Global Environmental Change* 71(102386), 2021.

<<https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2021.102386>>

Bolin, Bert. *A History of the Science and Politics of Climate Change: The Role of the Intergovernmental Panel on Climate Change.* Cambridge: Cambridge University Press. 2007.

<<https://doi-org.ezproxy.utu.fi:2443/10.1017/CBO9780511721731>>

Borg, Pekka. “Luonnonsuojelujärjestöjen toiminta”. *Herättäjät, tulenkantajat ja muutoksetekijät: Luonnonsuojelun voimahahmot Suomessa.* Tampere: Pilot Kustannus, 2008, 129–164.

- Bury, Simon M., Michael Wenzel ja Lydia Woodyatt. “Against the odds: Hope as an antecedent of support for climate change action”. *The British Journal of Social Psychology* 59(2), 2020, 289–310. <<https://doi.org/10.1111/bjso.12343>>
- Danielsbacka, Mirikka, Matti O. Hannikainen ja Tuomas Tepora. “Johdanto: Tutkimuksen työkalut”. *Avaimia menneisyyteen: Opas historiantutkimuksen menetelmiin*. Helsinki: Gaudeamus, 2022, 7–19.
- Eder, Klaus. “Framing and Communicating Nature: The Political Transformation of Modern Environmentalism”. *The Social Construction of Nature*. Theory, Culture and Society. Englanniksi kääntänyt Sage publications. Rev. ed. London: SAGE Publications, 1996, 162–190.
- Ellis, Erle C., Mark Lynas ja Ted Nordhaus. “Ecomodernism: A clarifying perspective”. *The Anthropocene Review* 11(3), 2023. <<https://doi-org.ezproxy.utu.fi:2443/10.1177/20530196231221495>>
- Freeden, Michael. “Applying: The Contexts of Ideological Meaning”. *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 1998. <<https://doi.org/10.1093/019829414X.001.0001.002.003>>
- Fritze, Jessica G., Grant A. Blashki, Susie Burke ja John Wiseman. “Hope, despair and transformation: Climate change and the promotion of mental health and well-being”. *International Journal of Mental Health Systems* 2(13), 2008. <<https://doi-org/10.1186/1752-4458-2-13>>
- Glasbergen, Pieter ja Ron Cörvers. “Environmental problems in an international context”. *I – Perspectives on Environmental Problems*. Environmental Policy in an International Context. toim. Pieter Glasbergen ja Andrew Blowers. London: Arnold. 1995, 1–30.
- Haberl, Helmut, Marina Fischer-Kowalski, Fridolin Kraussmann, Joan Martinez-Alier ja Verena Winiwater. “A socio-metabolic transition towards sustainability? Challenges for another Great Transformation”. *Sustainable Development* 19/2011, 1–14. <<https://doi-org/10.1002/sd.410>>
- van Haute, Emilie. “The Development of Green Parties in Europe: Obstacles and Opportunities 1970–2015”. *The Environment and the Environmental Public Sphere: Perceptions, Actions, Policies*. toim. Christian Wenkel, Eric Bussière, Anahita Grisoni ja Hélène Miard-Delacroix. Cambridgeshire: The White Horse Press, 2020, 165–180. EPUB.

- Head, Brian W. ja John Alford. “Wicked Problems: Implications for Public Policy and Management”. *Administration & Society* 47(6), 2013.
<<https://doi.org/10.1177/009539971348160>>
- Hjelt, Mari, Sanna Ahvenharju, Mikko Halonen ja Mikko Syrjänen. “Chapter 8 – Policy Integration: The Case of Sustainable Development in Finland”. *Volume 3: Case Studies in Cross-sectoral Policy. Governance of Innovation Systems*. toim. Sven Otto Remøe. Paris: OECD Publishing, 2005, 191–219. EPUB.
- Holden, Erling, Kristin Linnerud ja David Banister. “Sustainable development: Our Common Future revisited”. *Global Environmental Change* 26/2014, 130–139.
<<https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2014.04.006>>
- Huttunen, Suvi ja Aino Rekola. “Reilu siirtymä, ekologinen solidaarisuus ja kestävyysmurroksen mahdollisuus?”. *Alue ja ympäristö* 50(2), 2021, 154–164.
<<https://doi.org/10.30663/ay.109042>>
- Jerneck, Anne, Lennart Olsson, Barry Ness, Stefan Anderberg, Matthias Baier, Eric Clark, Thomas Hickler, Alf Hornborg, Annica Kronsell, Eva Lövbrand ja Johannes Persson. “Structuring sustainability science”. *Sustainability Science* 6/2011, 69–82.
<<https://doi.org/10.1007/s11625-010-0117-x>>
- Kalela, Jorma. *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus, 2000.
- Karimäki, Jenni. ”Hiljaisen vallankumouksen edellytykset”. *Protestista puolueeksi: Vihreiden vakiintuminen vaihtoehdosta vallankahvaan 1990-luvulla*. Tampere: Vastapaino, 2022, 25–30.
- Kipping, Matthias, R. Daniel Wadhvani ja Marcelo Bucheli. “Analyzing and Interpreting Historical Sources: A Basic Methodology”. *Organizations in Time: History, Theory, Methods*. toim. Marcelo Bucheli ja R. Daniel Wadhvani. Oxford: Oxford University Press, 2014, 305–339.
- Konttinen, Esa, Tapio Litmanen, Matti Nieminen ja Marja Ylönen. *All Shades of Green – The Environmentalization of Finnish Society*. Jyväskylä: SoPhi: University of Jyväskylä, 1999.
- Luque-Lora, Rogelio, Aidan Keane, Janet A. Fisher, George Holmes ja Chris Sandbrook. “A global analysis of factors predicting conservationists’ values”. *People and Nature* 4(5), 2022, 1339–1351. <<https://doi.org/10.1002/pan3.10391>>
- Lytle, Mark Hamilton. “Winter: The Poison Book and the Dark Season of Vindication”. *The Gentle Submersive: Rachel Carson, Silent Spring, and the Rise of the Environmental Movement*. New York: Oxford University Press, 2007, 110–152. EPUB.

- Matero, Risto-Matti. “”Reaching Maturity” or “Selling out”? The Idea of Green Growth in Finnish Green Party Environmental Discourses 1988–1995”. *Green Development or Greenwashing? Environmental Histories of Finland*. toim. Viktor Pál, Tuomas Räsänen ja Mikko Saikku. Cambridgeshire: The White Horse Press, 2023, 31–47. <<https://doi.org/10.3197/63824846758018.book>>
- Neumayer, Eric. “Sustainable Development: Conceptual, Ethical and Paradigmatic Issues”. *Weak versus Strong Sustainability: exploring the limits of two opposing paradigms*. 5. painos. Cheltenham: Edward Elger Publishing, 2025, 8–48. <<https://doi-org.ezproxy.utu.fi:2443/10.4337/9781781007082.00010>>
- Nienstedt, Sirje. “Ympäristöasioitten tiedostamisen läpilyönti”. *Ympäristöpolitiikan alku: Ympäristönsuojelun tulo Suomen valtakunnalliseen politiikkaan 1960–1970-luvun vaihteessa*. Turun yliopiston Poliittisen historian tutkimuksia 9. Turku: Poliittisen historian laitos, 1997, 157–161.
- Reunanen, Pasi. “Säätytalo 26. helmikuuta 1967 sinivuokkojen aikaan”. *Pitkä matka huomiseen: Uuden luonnonsuojeluaжатelun läpimurto Suomessa 1962–1972*. Suomi: Pasi Reunanen, 2022, 72–80.
- Rome, Adam. “”Give Earth a Chance”: The Environmental Movement and the Sixties”. *Journal of American History* 90(2), 2003, 525–554. <<https://doi.org/10.2307/3659443>>
- Rouhinen, Sauli. *Matkalla mallimaaksi? – Kestävän kehityksen juurtuminen Suomessa*. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, no 88. Väitöskirja. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, 2014. EPUB.
- Sairinen, Rauni. *Suomalaiset ja ympäristöpolitiikka*. Helsinki: Tilastokeskus, 1996.
- Salomaa, Anna ja Sirkku Juhola. “How to Assess Sustainability Transformations: A Review.” *Global Sustainability* 3/2020. <<https://doi.org/10.1017/sus.2020.17>>
- Schönach, Paula, Jari Lyytimäki, Ilmo Massa ja Eeva Furman. “Kestävyyden idean ja politiikan kehittyminen”. *Kestävyyden avaimet: Kestävyytieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteiselo*. toim. Tarja Halonen, Kaisa Korhonen-Kurki, Jari Niemelä ja Janna Pietikäinen. Helsinki: Gaudeamus, 2022, 57–106.
- Soininen, Niko, Sirkku Juhola, Helena Kahiluoto, Kaisa Korhonen-Kurki ja Anna Salomaa. “Kestävyytieteen muutosteoria”. *Kestävyyden avaimet: Kestävyytieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteiselo*. toim. Tarja Halonen, Kaisa Korhonen-Kurki, Jari Niemelä ja Janna Pietikäinen. Helsinki: Gaudeamus, 2022, 107–150.

Toivanen, Tero. “In Growth, Progress, and Technology We Trust – Free-Market Thinking and Neoliberal Environmentalism in Finland from the Mid-1970s to the Mid-1980s”. *Environmental Regulation and the History of Capitalism: The Role of Business from Stockholm 1972 to the Climate Crisis*. Routledge International Studies in Business History toim. Sandra Bott, Sabine Pitteloud ja Janick Marina Schaufelbuehl. New York: Routledge, 2025, 141–158. EPUB.

Vowles, Kjell ja Kristoffer Ekberg. “Beyond the CCCM – The Conditions Facilitating the Swedish Climate Change Reactionary Movement”. *Environmental Communications* 20(1), 2026, 47-61. <<https://doi.org/10.1080/17524032.2025.2560392>>

Weber, Heloise ja Martin Weber. “When means of implementation meet Ecological Modernization Theory: A critical frame for thinking about the Sustainable Development Goals initiative”. *World Development* 138(105129), 2020. <<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105129>>

Muu kirjallisuus

Goodall, Jane, Douglas Abrams ja Gail Hudson. *Kirja toivosta*. Jyväskylä: Docendo, 2022.

Muut lähteet

The World Climate Research Programme (WCRP), 2019. <wcrp-climate.org>

Tieteellisten seurain valtuuskunta (TSV), 2026. <tsv.fi>

Tieteen termipankki, 2026. <tieteentermipankki.fi>

Suomen Akatemia, 2026. <aka.fi>

Valtioneuvosto, 2026. <valtioneuvosto.fi>

Yhdistyneiden kansakuntien Ympäristön ja kestävä kehityksen maailmankomissio. *Yhteinen tulevaisuutemme: Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportti*. Suomentanut Kaija Anttonen. Suomeksi toim. Risto Rautiainen, Peter von Boguslawsky, Ulla-Riitta Soveri, Juha Vuorimies, Tuire Lohse ja Seija Honkanen. Helsinki: Ulkoasiainministeriö, Ympäristöministeriö ja Valtion painatuskeskus, 1987.